

მთბზსური

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 6.

კვირა, 20 თებერვალი 1905 წლისა.

№ 6.

**თფილისის ქალაქის მოსრავი ამით აცხადებს, რომ შე-
მოწირულებანი ბაქოში 5—11 თებერვალს დაზარალე-
ბულთა სასარგებლოთ (განურჩევლოთ ეროვნებისა და
წოდებისა) მიიღება ქალაქის გამგეობაში ყოველ დღე,
კვირა-უქმეებს გარდა, 10 დან 3 საათამდე.**

(3—2) ქალაქის მოურაჟი ქ. ვერმიშვი.

შინაარსი: უმაღლესი მანიფესტი.—კიდევ ბაქოში მომხდარ ამბე-
ბის გამო, ფ. მახარაძისა.—გურიის ვითარების შესახებ.—სხვადასხვა ამ-
ბები.—რუსეთის ქრონიკა.—ომის ამბები.—ნაწვეტი, ლექი კ. გოგი-
ლაძისა.—თაგუნას ლექი, თაგუნასი.—რა არის პარტია, ან.—ისა.—კვი-
რიდან კვირამდე, ეშმაკისა.—პაწია შენიშვნა დიდ კითხვაზე, ს.—ისა.—
მუშათა კავშირები, ა. წულუკიძისა.—ცოტა რამ გადატყვების თეორია-
ზე, ლ. ახმეტელაშვილისა.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები,
თარგმანი ლ. ელიავასი.—ქურნალ-გაზეთებთან.—განცხადებანი.

უმაღლესი მანიფესტი.

„წყალობითა ღვთისათა ჩვენ, ნიკოლოზ მეორე, იმპე-
რატორი და თვით-მპყრობელი სრულიად რუსეთისა, მეფე
პოლონეთისა, დიდი მთავარი ფინლიანდიისა და სხვათა ვეც-
ხადებთ ჩვენ ერთგულ ქვეშევრდომთ: ღვთის მიუნიღობელმა
განგებამ კეთილ იტყუა და მოუფლინა ჩვენს სამშობლოს დიდი
განსაცდელი. რუსეთის სახელისა და ღირსების დასაცველათ
და აგრეთვე დიდ ოკეანეში ბატონობის განსამტკიცებლათ ამ-
ტყდარმა ომმა მოითხოვა რუსის ხალხისაგან ძალთა გაორკე-
ცება და შთანთქა მრავალი ძვირფასი და ჩვენთვის მახლო-
ბელი მსხვერპლი. იმ დროს, როდესაც რუსეთის მამაცნი
შვილნი თავ-გამოდებით იბრძვიან და სიცოცხლეს წირავენ
სარწმუნოებას, მეფესა და სამშობლოს, შიგნით სამშობლოში
ასტყდა არეულობა მტერთა გასახარებლათ და ჩვენდა სამწუ-
ხართ. მედიდურობით დაბრმავებული ამბოხების ბოროტ-
მომქმედი მეთაურები შევხენ მართლ-მადიდებელ ეკკლესიის
მიერ ნაკურთხ და კანონების მიერ განმტკიცებულ ჩვენი სა-
ხელმწიფოს ძირითად საფუძვლებს და ამით ღამობდენ წარ-
სულთან ბუნებრივ კავშირის გაწყვეტას, აწ არსებულ სახელმ-
წიფო წეს-წყობილების დარღვევას და ამის ნაცვლათ ახალ
მართვა-გამგეობის განმტკიცებას ისეთ საფუძველზე, რომელიც
ჩვენ სამშობლოს არ შეეფერება. ბოროტი მკვლელობა დი-
დის მთავრისა, რომელსაც ესოდენ უყვარდა მოსკოვი და რო-
მელიც უდროით დაიღუპა საზარდლის სიკვდილით მოსკო-
ვის კრემლის სამღვთა ნაშთთა შორის, ღრმით შეურაცხ-ყოფს
ყველას გრძობას, ვისთვისაც ძვირფასია რუსეთის სახელი და
ჩვენი სამშობლოს დიდება. ყველა ამ ზეცით მოვლენილ გან-
საცდელს და უბედურებას მორჩილებით ვიღებთ და იმედი
გვაქვს ღვთის მოწყალებისა, რომელიც რუსეთს მოვლინება
ხოლომე, იმედი გვაქვს აგრეთვე ჩვენი ხალხის ერთგულებისა.
მართლ-მადიდებელ ეკკლესიის ღოცვა-კურთხევით, თვით-
მპყრობელ მცდის მფარველობით და იმასთან კავშირით რუ-

სეთს არა ერთხელ განუცდია დიდი ომები და არეულობა-
ნი და ყოველთვის გამარჯვებული გამოსულა. მაგრამ ამ ბო-
ლო დროის სულიერი განწყობილება და აზრის რყევანი, რო-
მელთაც ხელი შეუწვეს ღალატისა და უწყობის გავრცე-
ლებას, გვეალებს ჩვენ მოვადგონოთ სახელმწიფო დაწესებუ-
ლებათ და ყველა უწყობისა და ხარისხის მთავრობათ სამსახუ-
რის მოვალეობა და ფიცი მოვუწოდოთ ყურადღების გასაორ-
კეცებლათ კანონის, წესიერების და უზრუნველყოფის დაცვი-
სათვის ზნეობრივ და სასამსახურო პასუხის გების შეგნებით
წინაშე ტახტისა და სამშობლოსა. ვზრუნავთ რა მუდამ ხალ-
ხის კეთილდღეობაზე და გერწამს რა ღრმით, რომ უფალი
ღმერთი, ჩვენის გამოცდის შემდეგ, გამარჯვებას მინიჭებს
ჩვენ იარაღს, ჩვენ მოუწოდებთ ყველა წოდებისა და მღვა-
მარეობის კეთილ-მოაზრე პირთ შეერთებული ძალით დაგვე-
ხმარონ ჩვენ სიტყვითა და საქმით ძლიერ გარეშე მტრის და-
მარცხების წმინდა და დიდ საქმეში, ღალატის აღმოფხვრაში
ჩვენ მიწაზე და შინაურ არეულობის გონიერ წინააღმდეგო-
ბაში, რადგან უნდა გვახსოვდეს, რომ მხოლოთ მთელის ხალ-
ხის მშვიდობიან და მხნე სულიერ განწყობილების დროს შე-
საძლებელია იმ ჩვენ განზრახულებათა აღსრულება, რომელ-
ნიც მიმართულნი არიან ხალხის სულიერ ცხოვრების განა-
ხლებისა, მის კეთილდღეობის განმტკიცებისა და სახელმწიფო
წყისწყობილების გაუმჯობესებისაკენ. შემოკრბენ ჩვენის ტახ-
ტის ირგვლივ ყველა რუსები, ერთგულნი სამშობლო ქვეყნის
აღთქმებისა, საზრუნავათ ყოველ სახელმწიფო საქმეზე პატიოს-
ნებით, სინდისით და თანახმათ ჩვენის აზრისა და მისცეს
უფალმა რუსეთის სახელმწიფოს და მწყემსებს სიწმინდე, მმარ-
თველებს—სამართალი და სიმართლე, ხალხს—მშვიდობიანო-
ბა და მყუდროება, კანონებს—ძალა და სარწმუნოებას—გა-
ძლიერება ქეშმირტ თვით-მპყრობელობის განსამტკიცებლათ
და ყველა ჩვენ ერთგულ ქვეშევრდომთა სასიკეთით. ბოძებუ-
ლია ცარსკოე სელიოში თებერვლის 18 დღეს დაბადებლან
ქრისტესა 1905 წელს მეფობისა ჩვენისა მეთერთმეტეს“. ნამ-
დვილზე მისის უდიდებულესობის საკუთარის ხელით აწერია:
„ნიკოლოზ“.

კიდევ ბაქოში მომხდარ ამბების გამო.

კიდევ ერთი სამარცხენო, კიდევ ერთი საზარელი შემ-
თხვევა! თითქო ჩვენ დაბეჩავებულ, დამდალებულ საზოგა-
დობას კიდევ მეტი შერცხვენა, კიდევ მეტი შეურაცხყოფა
და უბედურება ესაქიროებოდა! თითქო კიშინიოვისა, გომე-
ლისა და პეტერბურგში მომხდარ ამბების შემდეგ საქირო იყო
კიდევ უფრო ძლიერი, კიდევ უფრო გამაუბედურებელი შემ-
თხვევა, რომ საზოგადოების შეგნებული ნაწილისთვის კიდევ
უფრო საგრძნობელი გამხდარიყო არსებული ბუროკრატიუ-
ლი წესწყობილების სრულიად გამათახსირებელი მოქმედება!
და აი სწორეთ ასეთი უბედურება მოგვეცილია ჩვენ ბაქოში

მომხდარ ორ მოძმე ერთა წარმომადგენლების მიერ ერთურთის ამოუღების, ამოწვევების სახით. რა იყო არ უმავალითა სისხლის ღვრის, ამ საზარელი და ადამიანის ღირსების შემარცხვენილი ამბის მიზეზი? ვინ გამოიწვია, ან ვინ უწყობდა ხელს მოძმეთა მიერ ერთურთის ამოუღებას და განადგურებას? ამას კითხულობს დღეს ყველანი, ამის გამოკვლევის და გამოძიების ელოდება ყველა მოუთმენელათ. რომ ეს არ გამოუწვევია სომხებსა და თათრებს შორის არსებულ განხეთქილებას, შურისძიებას და მტრობას, ამაში დღეს ყველა დარწმუნებულია. რომ ხალხის სიბნელით და შეუგნებლობით ისარგებლეს ბოროტმა სულებმა, რათა ან სრულიად ჩაეჭროთ და ან რამდენიმე მაინც შეესუსტებოთ ის ბრწყინვალე მოძრაობა, რომელიც ასე თავზარი დასცა გაბატონებულ ბიუროკრატებს, ეს ყველასათვის აშკარაა. ეს კიდევ უფრო აშკარა შეიქნება, თუ რომ ამ ამბების გამო სასტიკი და პირუთენელი გამოძიება მოხდება. მაგრამ ველირსებით კი ასეთ გამოძიებას? როგორც გახეთქებში წაიკითხავდით, მთავრობამ გამოაცხადა, რომ მოვახდენთ სასტიკ და პირუთენელ გამოძიებასა და პრესას უფლება ექნება თავისუფლათ წეროს ამ შემთხვევის შესახებ ყოველივე, რაც სიმართლის გამოსარკვევად საჭირო იქნებაო. მაგრამ ეს სიტყვები დაპირება და მართოდ დაპირებათ დარჩება ჯერ-ჯერობით მაინც, ვინაიდან, როგორც ვაზ. ბაქოს უწყ. „ში გამოცხადებული, ბაქოს ვიცე-გუბერნატორის დასახელებულ განთქის რედაქტორისათვის უცნობებია, რომ სტატიისა: „უბედური დღეები“ და „სად არის მიზეზი“ დაბეჭდვამ გუბერნატორმა ნება არ დართოვო. იმავე გახეთქში დაბეჭდილია ბაქოს პოლიციის მისამართის წერილი, რომლითაც იგი იცავს ბაქოს პოლიციის მოქმედებას ამ საზარელი დღეების განმავლობაში და იქვე რედაქციის შენიშვნა მოთავსებული, რომლიდანაც ვტყობილობთ, რომ რედაქციისაგან დამოუკიდებელ მიზეზების გამო იგი მოკლებულია საშუალებას პასუხი გასცეს წერილის ავტორს. გარდა ამისა ვიცე-გუბერნატორს ოფიციალური მიწერილობით მოუთხოვია „ბაქოს უწყებების“ რედაქტორისაგან, რომ ყველა წერილები და შენიშვნები ცენზურაში გაგზავნიდნენ ბაქოს გუბერნატორს უნდა გაეგზავნოს დაბეჭდვისათვის ნება-დასართველათა. თუ რამდენათ შესაძლებელი იქნება ასეთ პირობებში სიმართლის შეტყობა, ნამდვილი მიზეზის გამოკვლევა, ეს თავის თავთა ადვილი გასაგებია.

მაგრამ ჩვენ ვაპყვეს მოვალეობა, რამდენიმე მაინც ავხადოთ ფარდა ამ ამბავს, რამდენიმე მაინც გამოვარკვიოთ, თუ სად არის სათავე ამგვარ შემთხვევებისა. ჯერ ვიკითხოთ, თუ რა ხასიათისაა ბაქოში მომხდარი შეტაკება და სისხლის ღვრა. იგი წაავაგეს უფრო ძველ და საშუალო საუკუნოების ამბებს, როცა ორი გადასტრელებული ხალხი ერთმანეთს ხოცავდა, და თითოეულ არ ესმოდან—რისთვის. მეორე მხრით ბაქოში მომხდარ ამბავს არაფერი საერთო და მსგავსება არა აქვს იმ შეტაკებასთან და იმ ბრძოლასთან, რომელიც ხდება ორ მოწინააღმდეგე კლასებს შორის, მწავგრელთა და დაჩაგრულთა, ბატონებსა და ყმებს, კაპიტალისტებსა და მუშებს შორის. ეს განსხვავება ისეთი საგრძობელი და დამახასიათებელია, რომ რამდენათ პირველი გვაოცებს და მწუხარებას გვგვრის, იმდენათ მეორე გვაბოძლებს და იმედებს გვაძლევს მომავლისათვის. მაგრამ დავანებოთ ამას თავი და ჩვენი ყურადღება მივაპყროთ იმას, თუ რა საშუალებას ხმარობდა აღმინისტრაცია, რა ზომებს იღებდა იგი, რომ სისხლის ღვრა შეეჩერებოდა. სამწუხაროთ უნდა აღვნიშნოთ, რომ როგორც ერთხმით მოწმობენ ყველა ისინი, ვისაც შემთხვევა ჰქონდა თავისი თვლით ვნახა, რაც ბაქოში და მის მიდამოებში ხდებოდა 6—10 თებერვალს, ბაქოს პოლიცია განზე იდგა და ერთხელაც არ მოუწადინია და არ მიუღია ზომა, რომ ეს სისხლის ღვრა შეეჩერებოდა. და განა მას არ ჰქონდა საშუალება დაეფარა და სიკვდილს გადაერჩინა უიარაღო ხალხი? ან შეიძლება ეს მის მოვალეობას არ შეადგენდო? თუ სრულიად მშვიდობიანი მუშების გაფიცვის და ქუჩაზე ხალხის უბრალო პროცესიის გასაფარებათ პოლიციას უორცხვი კახაკები, სალდათები, დგორნიკები, ცხენოსანი გოროდოვები დი ქანდარმები გამოყავს ქუჩებზე, როცა ეს მუშები არცარავის სიცო-

ცხლეს ექადინა და არცარავის ქონებას იკლემენ, თუ ასეთ შემთხვევაში პოლიცია მზათა ყოველგვარი სასტიკი ზომა მიიღოს და ხშირათ თითონ იწვევს შეტაკებას, რათ მოხდა, რომ თებერვლის 6—10 რიცხვში ყოველივე ეს მოისპო, და ბაქოს უთვალავ ადამიანთა სისხლით შეღებულ ქუჩებში აშკარათ, მის თვალწინ ადამიანებს ხოცავდენ, სახლ-კარს იკლემდენ და ბუგავდენ? რათ არ შეებრძოლა იმ გაბოროტებულ ბრბოს, რომელიც ამ საშინელებას ჩადოდა რამდენიმე დღის განმავლობაში? რათ არ ჩაერიო და არ მოიწადინა ამ სისხლის ღვრის შეჩერება? შეიძლება თავი იმით იმართლონ, რომ კაცი რომ ჩაგრულიყავით, მაინც ევრაფერს ვავებდებითო. მაგრამ ეს არ არის თავის მართლება. აღმინისტრაციას არც კი უტედა ამ სისხლის ღვრის შეჩერება. სანამ საზოგადოების წევრებმა არ მიიღეს ზომები, იქამდის პოლიცია გულზე ხელ-დაკრეფილი უყურებდა ამ საზარელ ამბებს. რომ საზოგადოების წევრების ერთათ შეკრება და მოლაპარაკება შესაძლებელი ყოფილიყო, გაბოროტებული ხალხის დამშვიდება უფრო ადრეც მოხდებოდა, მაგრამ ჩვენში ხომ საზოგადოება არ არსებობს; საზოგადოება ჩვენში მხოლოთ სიტყვით არის, საქმით, ნამდვილათ კი საზოგადოების წევრები ერთი მეორესაგან დაშორებულია: მათ არ შეუძლიანთ ერთათ შეიკრიბონ, თავის საქმეების შესახებ მსჯელობა იქნაიონ. მათ არ შეუძლიანთ შეკავშირდენ, მათ არ შეუძლიანთ თავისუფლათ ილაპარაკონ. ყოველივე ეს მომავლდინებელი ცოდვა ბიუროკრატის წინაშე და ამის დარღვევისათვის ყოველივე წვერი სასტიკათ ისჯება. მაგრამ მეტი ღონე აღარ იყო, სისხლის ღვრა მწვავედმოდა, იმავე დროს პოლიცია არავითარ ზომას არ იღებდა სისხლის ღვრის შესაჩერებლათ.

და აი, როცა საზოგადოების ზოგიერთი წევრები დარწმუნდენ, რომ შევლა აღარასით იყო, თითონ მოინდომეს თავის შევლა, შექნეს საჩქაროთ ორგანიზაცია, და მხოლოთ მაშინ მიხვდა პოლიცია, რომ მისი უმოქმედობა ძლიერ შორს წასულა, დანაშაულობამდისაც მიხწეულა, და თითონაც გაერიო საქმეში; მაგრამ ხალხის დამშვიდება მის ხელში აღარ იყო; მან ფეტიურათ თითონ აიღო ხელი ამაზე, და საზოგადოებამაც ფაქტიურათ მოკიდა ხელი თავის საქმეების მოწესრიგებას. პირველმა განაცხადა: ამას შემდეგ მე აღარ ძალიმძს საზოგადოების პატრონობაო; მეორემ საქმით დაამტკიცა, რომ მის შეუძლია თავისი პატრონობა თითონ იკისროს. პირველის როლი შესრულდა, იმის მოღვაწეობას მხოლოთ ისტორიული მსჯელო უნდა დაედვას. რა ნაირი იქნება ეს მსჯელო, ეს არავისთვის საიდუმლოება არ უნდა იყოს. მთელი საუკუნის განმავლობაში ჩვენ გვთვლავდენ, ადამიანის პიროვნებას ფეხქვეშ სრესდენ, ერთმანეთთან გვაცალკევდენ, ჰაერს გვიხომბდენ, ბნელ ოთახში გვაშუქვდენ და ჩვენთან სანათლის შუქს არ უშუქებდენ. ამას ეძახდენ მართვა-გამგებობას და ხალხის პატრონობას. საზოგადოებას სდევნიდენ, მასში შურსა და მტრობას თესავდენ, რის შედეგი, სხვათა შორის, ბაქოს ისტორიაა. მაგრამ ბოლოს იძულებული შეიქნენ მიმხდარიყვენ, რომ ძველებურათ მოქმედება შეუძლებელია, რომ გავლენას თანდათან კარგავენ, ამიტომ ბნელ საშუალებებისათვის იწყეს მიმართვა. მოინდომეს საზოგადოებრივი მოძრაობის შესუსტება და საზოგადოების ყურადღების სხვა რამეზე მიპყრობა. საზოგადოებას მართლაც არ შეეძლო ამისთვის ყურადღება არ მიექცია, მაგრამ „ბნელ საშუალებათა“ მოტრფილიეთ ბედმა უმტყუნა, მათ განზრახვას სულ სხვა შედეგი მოყვა. საზოგადოება ერთხელ კიდევ უფრო დარწმუნდა ძველ წესწყობილების უფარისობაში, ისევე საქმით მიხვდა, რომ თავის თავს, მხოლოთ მან უნდა გაეწიოს პატრონობა. ეყო რაც ამდენ ხანს ითმენდა, ეყო რაც ამდენ ხანს შეურაცხობას და დამკირებას იტანდა. ჩვენ არა ვართ იმის მომხრე, რომ რაც უფრო უარესი იქნება, მით უფრო უკეთესი იქნება,—მაგრამ რას იზამთ, როცა ცხოვრებაში ასე ხდება. რას იზამთ, როცა საზოგადოების უმრავლესობა მხოლოთ დიდი მუჯღუგუნის შემდეგ იღვიძებს, მხოლოთ დიდ უბედურებას და გაჭირებას გამოყავს იგი მოქმედების გზაზე თავისუფლების მოსაპოვებლათ.

მაგრამ ბაქოს ისტორია მხოლოთ ამ მხრით როდია სა-

ყურადღებო და საგულისხმიერო. იგი ჩვენთს კიდეც სხვა მხრით არის არა ნაკლებ საინტერესო და საყურადღებო. ყველამ კარგათ იცის თუ რა როლს თამაშობს ბაქო დღევანდელ მრეწველობაში. ბაქო, როგორც უდიდესი სამრეწველო ცენტრი, ცნობილია არა მარტო ჩვენში, არამედ მთელ დედამიწის ზურგზე. მისი აუარებელი სიმდიდრით, რომელიც რამოდენიმე ათათას მუშას გამოაქვს იქ მიწის გულიდან, სარგებლობს არა მარტო ადგილობრივი ბურჟუა-კაპიტალისტები, არამედ სხვა ქვეყნისაც. ბაქოში თქვენ იბოვით დღევანდელი უმაღლესი კულტურის წარმომადგენლებს, სამეცნიერო საზოგადოებებს და დაწესებულებებს, მეცნიერების უკანასკნელ გამოგონების გამოყენებას ყოველ ფეხის ნაბიჯზე. დავანებოთ თავი, რომ აქ შრომის უზომოთ ექსპლოატაცია ხდება; დავანებოთ თავი იმას, რომ აქ მეტათ აუტანელ და წარმოუდგენელ პირობებში უხდება კაცს მუშაობა, რომ პირუტყვივით თავი ირჩინოს. ჩვენ მივაქციოთ ყურადღება იმ გარემოებას, რომ აი აქ დაპირდაპირებია ერთმანეთს ორი კულტურა: ერთი მხრით უმაღლესი კულტურა თავისი განვითარებული ტენიკით, ორთქლის და ელექტრონის ძალის გამოყენებით ყოველ ფეხის ნაბიჯზე, მეცნიერებით, ნასწავლებით, ექიმებით, ინჟინრებით, ვეტიკლებით,—და მეორე მხრით თითქმის ძველი, საშუალო საუკუნოების დროინდელი განუვითარებელი კულტურა. ორივეს კულტურა ერთათ თვისდება, ერთათ განაგრძობენ თავის არსებობას, თითქო არც კი ამჩნევენ ერთმანეთს. აქამდის ყველას ეგონა, რომ ამაში არავითარი უხერხულობა არ არის, ერთი მეორესათვის. დღეს კი დამტკიცდა, რომ ასეთი ფიქრი ყოველგვარ მოსაზრებას მოკლებულია. საქმე ის არის, რომ ბურჟუაზიამ შეძლო მხოლოთ უზარ-მაზარ სიმდიდრის შექმნა მუშა ხალხის გაყვლივით, შეძლო უმაღლესი ტენიკის შექმნა მეცნიერების დახმარებით, მაგრამ ვერ შეძლო კულტურის გავრცელება ხალხში. ამიტომ ყალბია ის საფუძველი, რომელზედაც დაყრდნობილია მთელი ბურჟუაზიული წესწყობილება და მომავალი მხოლოთ იმ კლასს ეკუთვნის, რომელიც დღეს იბრძვის ამ წესწყობილების დასანგრევათ და საზოგადოების სულ ახალ საფუძველზე მოწყობას.

ფ. შაზარაძე.

გურიის ვითარების შესახებ.

ამ დღეებში გურიაში გენერალ ალიხანოვ-აგარსკის უფროსობით გაიგზავნა რამდენიმე ათასი ჯარისკაცი, არტილერია და სამგზავრო სამხედრო ლაზარეთი. ნატანების სადგურზე უკვე მივიდა გრენადერთა არტილერიის ნაწილი სამი აფიცრით, ასი კაზაკი და რამდენიმე ზარბაზანი. იქვე ჩასულა განჯის პოლკის ექვსი როტა და პლასტუნების მთელი პოლკი. გენერალ ალიხანოვს განსაკუთრებული უფლებები ჰქონდა მინიჭებული, რაც საქირთა ომიანობის დროს. ამ ამბავმა დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა საზოგადოების ზოგიერთ ნაწილზე. ყველა დაფიქრდა, რომ გურიის დიდი განსაღვლი მოკლისო. ამიტომ საჩქაროთ შედგა დეპუტაცია სხვადასხვა საზოგადოებრივ დაწესებულებათა და პრესის წარმომადგენელთაგან, რომელშიაც მოყვენ: თფილესის გუბერნიის თავად-აზნაურთა წინამძღოლი თ-დი მელიქიშვილი, ქუთაისის თავ-აზნაურთა წინამძღოლის მოადგილე თ-დი ნიჟარაძე, თფილ. გუბერნიის მაზრების მარშლები, ბათუმის ქალაქის მოურავი ანდრონიკაშვილი, ქუთაისის ქალაქის თავის მოადგილე გველესიანი, გურიის მცხოვრებნი თ. ნ. თავდგირიძე და მ. თუმანიშვილი, ჟურნალ „მოგზაურის“ რედაქტ. მაგერი კ. ჯაფარიძე და „ცნ. ფ-ლის“ რედაქტორი ჯაბადარი. ეს დეპუტაცია უნდა მისულიყო მთავარმართებლის თანამდებობის აღმასრულებელ გენ. მალაშასთან და ეშუამდგომლა: გურიაში

გაგზავნილ ჯარების უკან დაბრუნება; ნება მიეცეს გურულ ხალხს ყრილობების მოხდენის თავის საქიროებათა გამოსარკვევათ და თავის მიერ ამორჩეულ დეპუტატების საშუალებით ეს საქიროებანი მთავრობას გაიგზავნოს; დაცულ იქნას ამ დეპუტატების სრული ხელუხლებლობა. გარდა იმისა ხსენებულ დეპუტაციას უნდა ეშუამდგომლა: მთავრობის წარმომადგენლათ გურიაში გაიგზავნოს მთავარ მართებლის საბჭოს წევრი ბ-ნი სულთან კრიმ-გირეი და ამასთანავე ნება მიეცეს ადგილობრივ პრესას თავისუფალი მსჯელობა იქონიოს გურიის საქმეების შესახებ. დეპუტაცია მაიდა მთავარმართებლის მოადგილესთან 16 თებერვალს, ხოლო ავთოყოფობის გამო გენ. მალაშამ მიიღო მხოლოთ თ დი მელიქიშვილი, კ. ჯაფარიძე და მ. თუმანიშვილი, დანარჩენმა წევრებმა მსჯელობა იქონიეს მთავარმართებლის კანცელარიის დირექტორთან, ტროფიმოვთან. ზასუბი ყველა ამ შუამდგომლობათა შესახებ დეპუტაციამ მიიღო მეორე დღეს, 17 თებერვალს. მთავრობამ შეიწყნარა თითქმის ყველა შუამდგომლობა, სახელდობ: ჯარი თვით გურიაში აღარ გაიგზავნება, არამედ ნატანების სადგურზე დარჩება. მთავრობის წარმომადგენლათ გურიაში გაიგზავნება ბ-ნი სულთან კრიმ-გირეი, ცნობილი თავისი მაღალ კაცთმოყვარული, ჰუმანიური აზროვნებით. გურულ ხალხს ნება ეძლევა თავისუფლათ შეიკრიბოს თავის საქიროებათა გამოსარკვევათ; გარდა ამისა კრიმ-გირეისთან მოსაღობარაკებლათ იმათ უნდა აირჩიონ დეპუტატები, რომლებსთვის პირობების ხელუხლებლობა სასტიკათ დაცული იქნება. ამასთანავე ადგილობრივ პრესას საშუალება ეძლევა თავისუფალი მსჯელობა იქონიოს გურიის დღევანდელ ვითარების შესახებ, იმ პირობით კი, რომ ეს მსჯელობა ლეგალურ საზღვარს არ გადადეს. 17 თებერვალს ბ-ნი კრიმ-გირეი უკვე გაემგზავრა გურიაში.

ამნაირათ ამიერიდან შეძლება ეძლევა, როგორც გურულ ხალხს, ისე მწერლობას ფარდა ახალს ყოველივე იმას, რაც ეს რამდენიმე ხანია გურიაში ხდება. ყველა უნდა ეცადოს რაც შეიძლება ამ მძიმე საქმეში მეტი წინდახედულობა და გამჭვირება გამოიჩინონ, ვინაიდან ამას მარტო გურიისთვის როდი აქვს მნიშვნელობა. სრული წარმატება უსურვოთ ამ ფრიად დიდ-მნიშვნელოვან საქმეს.

სხვა და სხვა ამბები.

11 თებერვალს პეტერბურგში მინისტრთა კომიტეტმა განიხილა ის საკითხი, რომელიც აღნიშნულია 12 დეკემბრის ბრძანების მე-ნ მუხლში. ამ მუხლით ნაბრძანებია იმ განსაკუთრებულ კანონმდებლობათა გადასინჯვა, რომელიც გამოიცა საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დარღვევის შესახებ. კომიტეტმა განიხილა 1881 წლიდან დღემდე მომხდარი ამბები და ცნო, რომ მთავრობას მეცადინეობამ ამბოხებათა და უწყესობათა ჩაქრობის საქმეში მაინცა და მაინც სასურველი ნაყოფი ვერ გამოიღო. კომიტეტმა სასურველათ და საკეთილოთ ვერ იცნო ზოგიერთი დადგენილება და დებულება სახელმწიფო მშვიდობიანობის და წეს-რიგის დაცვის შესახებ. საქმის დაწვრილებით განხილვის შემდეგ კომიტეტმა გამოთქვა: 1. იმ კანონების გადასინჯვათა, რომლებიც შეეხება სახელმწიფო მშვიდობიანობის და წეს-რიგის დასაცველ ზომებს და აგეთვე საპოლიციო ზედამხედველობას, შედგეს განსაკუთრებული საბჭო უმაღლესი ბრძანებით დანიშნულ კაცის თავმჯდომარეობით. ამ საბჭოში მონაწილეობა უნდა მიიღონ საშინაო საქმეთა და იუსტიციის მინისტრებმა, დასახილველ უწყებათა სხვა უმაღლესმა მოხელეებმა და სხვა უწყების წარმომადგენლებმა, რომლებს მოწვევაც სასარგებლო იქნება; 2. ხსენებულ საბჭოს თავმჯდომარემ საბჭოს მიერ შემუშავებული კანონ-პროექტი უნდა შეიტანოს პარლარის სახელმწიფო საბჭოში სხვა უწყებათა მიერ განუხილველათ.

თფილისის გაზეთებში დაბეჭდილია პეტერბურგიდან მიღებული ცნობა, რომ კავკასიაში უქმდება მთავარმართებლის თანამდებობა და არსდება „ნამესტნიკობა“. ნამესტნიკათ უკვე დაუნიშნავთ სსახლის მინისტრათ ნაპყოფი ვარანკოვი და შაკოვი.

კავკასიის მთავარმართებლის მოადგილემ გენ. მალამამ გამოსცა სწავლადუბლო დაგეგნალება იარაღის ტარების და ვაქრობისა და აგრეთვე ყრილობების გამართვის შესახებ ქალ. ქუთაისში და მაზრებში: ქუთაისის, სენაკის და ოზურგეთის.

14 თებერვალს დილით ქუთაისში ყველა სასწავლებლებში დაკეტული იყო. დემონსტრაცია დაიწყო საბაღოსნო სასწავლებლის შეგირდებმა, რომლებიც ქალაქისაკენ გამოემართენ. ამათ მიეგებენ გიმნაზიელები და რეალისტები. მალაზიები დაკეტული იყო. ქალების გიმნაზიის მოწაფეები თვით გიმნაზიის შენობაში ჩაეტყეს და გარეთ არ უშვებდნენ. საღამო ჟამს მოხდა შეტაკება ხალხსა და კაზაკებს შორის ბუღეარის მახლობლათ. მოკლულია სამი და დაჭრილი ხუთი.

17 თებერვალს, 1-ლ საათზე, ქუთაისში გაასვენეს 14 თებერვალს დემონსტრაციის დროს მოკლული ნიჭრები: თედორაძე და ბოკერია. გასვენებას ათი ათასზე მეტი ხალხი დაესწრო. წარმოითქვა რამდენიმე დროს შესაფერი სიტყვა.

ბათუმის გიმნაზიის დაკეტვის გამო თფილისში მთავარმართებლის მოადგილესთან წარსადგენათ დებუტაცია ამოვიდა ბათუმის ქალაქის თავის მეთაურობით. დებუტაციამ იშუა მდგომლა, რომ დაკეტული გიმნაზია ისევ გაიხსნასო. მთავარმართებლის მოადგილემ აღუთქვა, განკარგულებას მოვახდენ, რომ ამ დღეებშივე დაიწყოს სწავლა გიმნაზიაშიო. გარდა ამისა გენ. მალამამ განაცხადა, რომ უწყსობებაში მონაწილეობის მიღებისათვის, გარდა ერთი მოსწავლის ზ—ისა, არავინ არ დასჯება,—ის კი პასუხისგებაში იქნება მიცემულიო.

ადგილობრივ გაზეთებში დაბეჭდილი იყო, რომ 15 თებერვალს სწავლა შეწყდა თფილისის სასულიერო სემინარიაშიო. ეს ამბავი ნახევრათაა მხოლოდ მართალი, ვინაიდან სწავლისთვის თავი დაუწებებია შეგირდების უმრავლესობას, უმცირესობა კი ისევ განაგრძობს სწავლას. უმრავლესობის სწავლისთვის თავის დანებების მიზეზი ის ყოფილა, რომ იმათ სემინარიის მთავრობისათვის თავიანთი მოთხოვნანი წარუდგენიათ, და რადგანაც სემინარიის მთავრობას უარი უთქვამს იმათ დაკმაყოფილებასზე, ამიტომ შეგირდებს თავი დაუწებებიათ სწავლისთვის. მოთხოვნილებები თითქმის ყველანი სემინარიის შინაურ ცხოვრებას შეეხება და იმაში არ არის არც ერთი ისეთი მოთხოვნა, რაც სხვა ადგილობრივ საშუალო სასწავლებელში იყო წამოყენებული.

თფილისის ქალების საეპარქიო სასწავლებელში სწავლა უკვე ორ კვირაზე მეტია რაც შეწყვეტილია.

ამას წინეთ საზოგადოებაში ხმა გავრცელდა, რომ ვითომც ამ უკანასკნელ ხანებში აქარლებსა და გურულებს შორის უთანხმოება და მტრობა ჩამოვარდნილიყოსო. ახლა გამოირკვა, რომ ეს ტყუილი ყოფილა. მართალია, აქარაში ყოფილა მოძრაობა, მაგრამ ეს მოძრაობა იმავე ხასიათისაა, როგორც გურიაში.

ქუთაისიდან წერენ ადგილობრივ გაზეთებს: ქალაქის საბჭომ და ადგილობრივმა ვეჟილებმა გუბერნატორს პროტესტი განუცხადეს ყაზახების თავგასულობის გამო 14 თებერვალს მომხდარ უწყსობების დროს; მოითხოვენ მოსზობა ყაზახთა დარაჯობისა ქუჩებში და დაუყონებლივ საქმის გამოძიება. გადაწყვიტეს, დაზარალებულთ იურიდიული და ქონებრივი დახმარება აღმოუჩინონ. გუბერნატორი დაპირდა შესაფერ განკარგულებას მოვახდენო.

განჯის ვაჟთა გიმნაზიაშიაც მოსწავლეებმა სწავლა შეწყვიტეს ორი დღით. პედაგოგიურმა კრებამ, რომელზედაც

იყვენ მიწვეულნი აგრეთვე შშობლებიც, დააკმაყოფილა ყოველივე, რასაც მოსწავლენი თხოულოდნენ. ეს მოთხოვნანი უმთავრესათ შეეხებოდა გიმნაზიის შინაურ ცხოვრებას. სხვათა შორის მოსწავლეებს აღუთქვეს იშუამდგომლონ ადგილობრივ ენების სწავლების შემოღებაც. სწავლა შეწყვეტილი იყო აგრეთვე ქალთა გიმნაზიაშიაც, მაგრამ მათ ვერ მიახწიეს საწავლეს. სახელოსნო და სამოქალაქო სასწავლებლებში დღესაც არ არის სწავლა.

15 თებერვალს ამირი-კავკასიის რკინის გზის სახელოსნოებში მუშაობის დროს მოუკლავთ ვაგონების ამქრის ხელოსანი კრაფჩენკო. მკლელი ვერ აღმოუჩნიათ.

ამერი-კავკასიის რკინის გზის მუშებმა 16 თებერვალს 10 საათზე თავი გაანებეს მუშაობას, შეთროვდნენ თავიანთ კანტორის წინ და მოითხოვეს, რომ მათთან მოსულიყო რკინის გზის უფროსი ივანოვსკი. როდესაც ბანი ივანოვსკი მოვიდა, მუშებმა წარუდგინეს ქალაქი, სადაც 16 სხვადასხვა მოთხოვნილება იყო აღნიშნული, სხვათა შორის, 8 საათის მუშაობა. რკინის გზის უფროსი დაპირდა, რომ ამ ცოტა ხანში შეგატყობინებთ პასუხსაო. ამ ლაპარაკის შემდეგ მუშები დაიშალენ.

10 თებერვალს ქ. ქუთაისში სამოსაშართლო პალატის სესსიამ ბ-ნ ზავადციის თავმჯდომარეობით განიხილა პოლიტიკური საქმე. ბრალსა დებდნენ შორაპონის მაზრის მცხოვრებს, სემინარიელს ერმალო მერკვილაძესა და ზუგდიდის მაზრის მცხოვრებს, მუშას გ. აშორდას. 11 თებერვალს იმავე სესსიამ გაარჩია კიდევ ერთი პოლიტიკური საქმე. ბრალდებულთა სკამზე ისხდნენ ქუთაისის მაზრის, ს. ჯაფანის მცხოვრები გიორგი თელია, გურიიდან ლანჩხუთელი ნიკო ჩხვიძე და გორის მაზრიდან, ს. ძვილეთის მცხოვრები ვასო ტაბლაშვილი.

ყველა ამათ ბრალდებოდათ საიდუმლო სტამბის შენახვა და გადატანა. თითოეული იმათგანი ორ-ორი წლის განმავლობაში ისხდნენ ციხეში. აშორდა და მერკვილაძე ჯანდრებს დაუტყვრიათ 1903 წ. მისში საღ. რიონზე, ხოლო დანარჩენები იმავე წლის ენქენისთვეში ბათუმის სადგურზე.

დამცველებათ იყვენ ქ. ტფილისიდან ჩამოსულები ლხომენტკოვსკი და ივ. ზურაბიშვილი. მერკვილაძე და აშორდა უღანაშულოთ იცნო სასამართლომ და მათ სრლ ტყუილ-უბრალოთ გაუტარებიათ ორი წელიწადი ჯიხეში. დანარჩენი სამი პირი დამნაშავეთ იცნეს და გადაუწყვიტეს სასჯელათ: თელიას ერთი წელიწადი და ოთხი თვე ციხე, ჩხვიძეს ცხრა თვე და ტიბლაშვილს კიდევ ოთხი თვე. უმთავრეს მოწმებათ იყვენ თვით ჟანდარმები, რომელთაც მეტათ აებნათ ჩვენება.

ჩუღაძეციხისაბან: რადგანაც ჩვენ ხშირათ გვთხოვენ როგორც სიტყვიერათ, ისე წერილებით, გავეუზავნოთ ბ-ნ ტართმელაძის თხზულება, სახელდობ: „ბრძოლა ჩვენს პრესასა და საზოგადოებაში“ და სხ., ამისთვის ვალდებულათ ვთლით თავის თავს განვაცხადოთ, რომ **მოგზაურის** ახალ რედაქციას არაფერი საერთო არა აქვს არც ამ წიგნათან და არც მის გამომცემლთან.—ზოგიერთმა მკითხველებმა პირდათ გვისაყვედურეს, რომ ცნობები მუშების გაფიცვის შესახებ კავკასიის სხვა-და-სხვა დაბა-ქალაქებში, რომლებიც ჩვენ გვქონდა დაბეჭდილი, სიმართლეს მოკლებული და გადამახინჯებულყილა. ამიტომ რედაქცია იძულებულია გამოაცხადოს, რომ ყველა ეს ცნობები ოფიციალურია, და ჩვენ მხოლოთ იმ სახით შეგვიძლია ასეთ ცნობების დაბეჭდა, რა სახითაც ისინი გამოქვეყნებულია ოფიციალურ გაზეთ „კავკასიში“.

რუსეთის ქრონიკა

ბუტალოვის ქარხნის მუშებმა, ადმინისტრაციის ნებართვით აარჩიეს თავიანთი დეპუტატები, რომელთაც 9 თებერვალს შემდეგი მოთხოვნანი წარუდგენეს ქარხნის დირექტორს:

1. დეპუტატების და მათ კანდიდატების პიროვნების ხელუხლებლობა ქარხნის ადმინისტრაციის მხრივ.
2. დეპუტატების შერჩევა უნდა შეიძლებოდეს ყოველ დროს.
3. 8 საათის სამუშაო დღე.
4. მიეცეს მუშებს საშუალო ჯირა გაფითულ დღეებში.
5. მოსპოს ჯარიმები გაშვებულ დღეებისათვის.
6. ექიმების პერსონალს მოემატოს; ექიმებს დაევალოთ ზრდილო-ბიანი მოქცევა მუშებთან.
7. საექიმო დახმარება სახლში, მუშების ბინაზე;
8. საავადმყოფოში უფლოთ იქნეს სამშობიარო განყოფილება.
9. იმ კომისიაში, რომელმაც უნდა გამოიძიოს მუშების დასახიჩრების საქმე, უნდა იქნენ მუშების წარმომადგენლებიც.
10. სახელოსნოები პერიოდულად უნდა ინახულდეს ექიმმა.
11. უბრალო მუშა ქალებს ჩივიეთ დღეში 70 კ, კაცებს 1 მან.
12. განთავსდნენ უფლოთ იქნენ წინათ არჩეული დეპუტატები.
13. ძველ მუშების შეწყობა და დაარსება ემერიტალური კასისა.
14. მოსპობა ზედ-მეტ მუშაობისა, გარდა სარეზონტო მუშაობისა, რომლისთვისაც ორკაცი უნდა იქნეს.
15. სკოლების პროგრამის გადართოვივა და უფასო წყავლა მუშის შვილებისთვის და სხვა.

ქარხნის დირექტორმა სმირნოვმა მიიღო დეპუტატები და თანხმობა გამოაცხადა ყველა მოთხოვნის მიღებაზე, გარდა ორისა: 8 საათის სამუშაო დღეს ვერ შემოვიდებ და ვერც გაფითვის დღეების ქარას მოგვეთხო.

ბეტრბურგის „ლითონის ქარხნებში“ ზოგი რამ გამოაზრებულა შეუტანათ: საშობო საათის მუშაობის მატიერ კვირაში შემოიღეს 57¹/₂; ზედ-მეტ მუშაობა რვის მატიერ ექვსია; შრომის ფასს მუშაობის ცოტა; 65 კაპიტის მატიერ 80 კ. 75 კაპ. მატიერ—90 და 85-ის მატიერ მანეთი. მახუტავათ ამისა, 8 თებერვალს მუშებმა შეწყვიტეს მუშაობა, რადგან ქარხნის გამგებამ კატეგორიულად უარი თქვა ერთ ნახევრათ გადიდებით სამუშაო ქარაში.

ბეტრბურგის ხარკმასხრების უკანასკნელ კრებაზე მირიშხვეს შემდეგი მოთხოვნანი: სამუშაო დღე 10 საათი, აქედან ერთი საათი სადილისა და დასვენებისათვის; ზამთრობით უქმე დღეებში 5 საათი მუშაობა; ადგილისა და შობის ხირველ დღეებში სრულიად არ უნდა იქნეს მუშაობა; ზაფხულობით ყველა უქმე დღეები თავისუფალია; ჯამაგარის მატიერ უნდა შემოიღებოდ იქნეს სანროცენტო დაჯილდოება შრომისა (სახელისის შემოსავლის მიხედვით).

კრებამ შეატყობინა ეს დადგენილებანი სახარკმასხრების ხირბრებებს და თან შეუთვალა: თუ ეს მოთხოვნანი არ მივიღიათ, ყველა თავს ვანებებთ მუშაობას და საზოგადოების წინაშეც თქვენ იქნებით ზასუხის მტებელით.

ბეტრბურგის ფაბრიკა—ქარხნების ხირბრებები ამას წინეთ შეიკრიბენ და ფინანსთა მინისტრს გადასცენ შემდეგი განცხადება: როგორც ჩანს მუშების მღელვარებას მთავრობა აწერს მხოლოდ იმითი ეკონომიურ მდგომარეობის. მაგრამ ეს შედგომასა.

საკუთრებთა რომ დაკამათილდონ მუშები, მაშინვე შეუძლებულია ჩამოვარდეს ნამდვილი მუშაობისათვის, რადგან მუშების მოძრაობა ატყდა იმითი-კი არა, რომ მათ აწუხებს ეკონომიური გაჭირვება. მოძრაობის წყრო არის ის ხირბრები რომლებიც გარს არტყის მუშას. მუშების დაკამათილდება და დათმობით მათი დამშვიდება შეუძლებელია, როცა ირველივე უგულვებური მღელვარებს. მთავრობამ დღეს იღის, რომ უკამათილდება მოდებულა რუსეთის საზოგადოების ყველა წრეებში: ზრესასა, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებსა, ჭმუხადღეს სასწავლებლებში სტუდენტებითა და ხირფეისორებით. ერთი სიტყვით, დაავადებულა ცენტრალური ორგანოები, დაავადებულა მთელი ორგანიზმი, და ეს საბუთია ამისი, რომ სიტყვასწარ დრმა და სერიაზული საერთო მიზანი აქვს. თუ მუშების მღელვარება

საგანგებო ყურადღებას იქცევს, ეს იმითი, რომ ერთიანად დიდი ხალხი იღებს მონაწილეობას მოძრაობაში და ეს მოძრაობაც ყფრო ძლიერია; მღელვარება კი ყველგან არის და რაც დრო მიდის, უფრო და უფრო ძლიერდება. არ შეიძლება იმის აღწინააღმდეგობა, რომ ადმინისტრაციის ჩარევა საქმეში კიდევ უფრო ამწვავებს საქმეს... 26 იანვრის სხდომაზე ფინანსთა მინისტრმა გამოთქვა სურვილი, რომ ხირბრები, საკანონმდებლო მუშაობის დაწესებამდე, შეუდგნენ საერთო დანისძიებათა შემუშავებას მუშათა მოთხოვნების შესახებ; მაგრამ შექარხნები და ფაბრიკები იმ აზრის არიან, რომ ამ ცხით მუშების დამშვიდება შეუძლებელია, თუნდა მთელი საფარბიო კანონმდებლობა შეიცვალდეს. ერთი-ერთი ნამდვილი საშუალება მუშების მოძრაობის დამშვიდებისა მომავალში უფრო დრმა, სახელმწიფო ხსიათის რეფორმებია („რ. ვ.“).

რუს. დელო“-ში შარხაოვის წერილთა დაბეჭდილი იმის შესახებ თუ როგორ აწიებდენ მოსკოვში მუშების საქმეს. ამ საქმის სული და გული იყო ზუბატოვი, მოსკოვის ობერ-პოლიციეის-ტრის „დამცველ განყოფილების“ (ოხრანოე ოტდელები—საკანონებო საიდუმლო ზოლიცა ბეტრბურგს და მოსკოვში) უფროსი. ზუბატოვმა მოაწყო ფაბრიკებსა და ქარხნებში სხვადასხვა კავშირები მუშებისა და ხმრათ გაფითვისა და დემონსტრაციების რეპრეზენტებს მართავდა. მაგალითად, გუბოვისა და დანილოვისის სამხრეთ-ქტრო ფაბრიკებში ხელფანურათ გამოიწვია არეულობა და გამართა უხარმასხარი დემონსტრაციები: 50 ათასი მუშა მივიდა ალექსანდრე მეორის ქეღლთან და გვირგვინით შეამკო. ფაბრიკატებს შორის ამ ამავამ დიდი შიში გამოწვია, რადგან არა ესმოდათ რა ამ „მალა ზოლიციისა“. ზუბატოვის ეს რეპრეზენტები და თვითონ ზუბატოვის ხირბრებაც მეტათ საკვლო ცახდა. ამისთან ქალქისა და საგუბრნიო მმართველობის ტაქტიკა სულ სხვადასხვა იყო: იმ დროს, როცა ზუბატოვი ცახვინდა ემისარებს ქალქისა და გუბრნიის ფაბრიკა-ქარხნებში მუშების ორგანიზაციებისა და გაფითვების ხარკმასხრებით, მოსკოვის ყოფილ გუბერნატორის—გელასოვის ხარკმასხრით მინისტრის ბულიცინის განკარგულებით ოტკრდენ ამ ემისარებს და უგზავნიდენ ობერ-პოლიციეისტრს. აქ მათ დაუფრებლიე ანთავისუფლებდენ და ისევ ახალ ექსპურსიბებზე ცახვინდენ, სანამ სკანდალი მართლა სულ აშკარა არ შეიქნა და ზუბატოვი მოსკოვიდან არ წაიყვანეს. მაშინვე მიწინადა მთელი ეს სალოარი მოქმედება და წესიერება დამუარდა. თითქმის იგივე განმეორდა ბეტრბურგში, სხადც ზუბატოვის საქმე მოიწონა და დალოცა ისეთმა გამოცდილმა ადმინისტრატორმა, როგორც განსვენებული ზღვეე იყო („რ. ვილ.“).

დნიპრის ქარხნებში 4 თებერვალს მუშათა გაფითვა უწინდებურის ძალით განახლებულა. ქარხნების გამგეთა ზასუხს, ამ დღეს გამოცხადებულს, ვერ დაუკამათილდება მუშები. ქარხნებში და მის მიდამოებში ყოფილ გვარი სიდონცლის ნიანსწავლი გამოქონდა დამ-დამეობით ქარხნებს და სხვა შენობებს მხოლოდ მთავრის სინათლედ და აშუქებდა, რადგან კლექტრონის მაშინების მუშებმა თავი მანებეს მუშაობას. აგრეთვე უარს განცხადეს მუშაობაზე იმ მუშებმაც, რომელნიც წდისაყვანზე მუშაობდენ. მუშები თხოვლობდენ ხელფასის კადიებანს 20%-ით, ავითყოფ მუშათათვის ჯამაგარის ნახევარს და სხვ. მმართველებმა უარი განცხადეს ამ მოთხოვნებებზე. მუშათა ვერც არ დაწვებულა („ზრინ. კრია“).

როგორც ცახ. „ზრინ. კრია“ აუწევბა, 7 თებერვალს ეატრინოსლავში ყველა უმთავრესი მადლიების ნოქრებს გაფითვა მოუხვინათ. ვატრობა შეწყვიტლია; ვატრებს დაუკამათილდებიათ ზოტიერთი მოთხოვნებები და გაფითვაც გათავებულა.

მ მ ის ა მ მ მ მ ი.

გრიბენბერგის დამარცხების შემდეგ ბრძოლის ველზე კარგა ხანს შესანიშნავი ამბავი თითქმის არ მომხდარა. ეს უფა-

ნასკნელი იერიში რუსის მხედრობისა დიდ კამათს იწვევს რუსის საზოგადოებაში. ბევრი ამართლებს გენ. გრიპენბერგის საქციელს, ბევრი კი კიცხავს. გენერალი გრიპენბერგი უკან დაბრუნდა სამხედრო ასპარეზიდან და თავისი უკმაყოფილება განაცხადა უმაღლესი მთავრობის წინაშე მანჯურიის ჯარის მთავარ სარდალზე.

ამ ბოლო ხანებში კი ისევ განახლდა ბრძოლა თითქმის მთელ ფრონტზე. ცნობილია გენ. კუროკიმ ცვლავ გამოიღოაშქრა წინ და აიღო გამაგრებული პოზიცია ცინხენენი, ჩვენმა ჯარმა უკან დაიხია. რასაკვირველია, გარდა აღნიშნული თვალსაჩინო შეტაკებისა მოხდა მრავალი წვრილ შეჯახებაც, რომლებშიაც მუდამ იაპონელნი იმარჯვებენ.

უფრო მეტი ყურადღება კი იაპონელთა თარეშმა მიიპყრო. როგორც ტელეგრაფებიდან ჩანს, იაპონელთა რაზმები ბუკდენსა და ხარბინს შუა უნახავთ და ცხადია, რომ რუსების ჯარს გზის მოკრით ემუქრებიან. ამავე რაიონში განახლებს მოქმედება ხუნხუზებაც. ბოლო ხანების ტელეგრაფებში წერია: მუკდენის ჩრდილოეთით, ე. ი. იმ მხრით, საითაც რუსის ჯარმა უნდა დაიხიოს, ხუნხუზებმა რკინის გზა დაანგრირეს რამოდენიმე ვერსის მანძილზე და ხილიც გააფუჭესო. გზის შეკეთება უთუთო რამდენიმე კვირას მოითხოვს და ამ ხნის განმავლობაში რუსის ჯარი შეიძლება დიდ განსაცდელში ჩაეარდესო. უკანასკნელ ტელეგრაფებში წერია, რომ პუტილოვის გორაკს იაპონელებმა თავიანთი საშიშარი თერთმეტ დიუმიანი ზარბაზნები დაუშინეს და კორიანტელი აადინესო. ერთი სიტყვით მოახლოებულა დღე საშინელის განსაცდელისა. აღარავისთვის საეჭვო არ არის, რომ რუსის მხედრობა საშიშ მდგომარეობაში არის ჩაეარდნილი. მთელი ქვეყანა დაწმუნდა, რომ ჩვენთვის გამარჯვებაზე ფიქრი ყოველ საფუძველს მოკლებული ოცნებაა, ვერ მიმხდარან ამას მხოლოდ ისინი, ვისთვისაც უკუღმართ ზედს ომის წინამძღორობა ურგუნებია. ამიტომ არის რომ ზავის ჩამოგდებაზე კონტრი არ იძვრის და დასოცილ მეომართა რიცხვს თითქმის ყოველ დღე ასი და ათასი ახალი ემატება, ხოლო დაობლებულთა რიცხვი კიდევ უფრო იზრდება და იზრდება.

ნ ა ვ ყ ვ ე ტ ი.

ღამეა უკუნეთისა,
ვერა რას ხედავს თვლები,
ცის მნათობთ შემოხვევიან
ჯოჯოხეთისა ძალები;
კლდე მიმაღულა წყვილიაღში,
თანვე ყავს თავის მცველები:
ტარტაროზები, ქაჯები,
ჯოჯოხები და გველები.
დაფუსფუსებენ კლდის ძირში,
შხამსა არწყევენ პირითა,
სურთ, რომ მოწამლონ ზღვის სივრცე,
ტაღლები ძლიონ იმითა!..
ზღვა კი ქუხს, გრგვინავს, გრიალებს,
ცას წვდება ზვირთთა ქუხილი,
შავ ძალებს კლდეზე ახეთქებს
იმის სრბოლა და დუღილი!..

პ. გოგოლაძე.

თაგუნას ლექსი.

ჩემო მკითხველო თავუნავ! მე ბარემ მჯერა, რომ არ შეფერის თავგს-წრუწუნას ლექსების წერა, მარა ამ ჟამათ სხვა დრო დადგა—დრო უცნაური; ჩვენ სითაგვეთში ყველამ შე-

ქნა აურ-ზაური და მეც; თავუნამ, ჩვენ ძველთა წესს თათები ვკარი: ლექსათ ავაწყვე საწრუწუნოთ მორთული ქნარი.

გეცოდინება უეჭველათ შენ, თავუნა, რომ დიდი არის ეს ქვეყანა,—ჩვენი ღუნია; რომ მაზე ცხოვრობს თავგთა ტომი სხვადასხვა გვარი; პირველი ჩვენ ვართ,—იტაკთა ქვეშ ბინადარი. ჩვენი ჩვენი შრომით ვიკვებებით, ჩვენივე ხელით და საქმელ ლუკმას სხვის პირიდან როდი მოველით. მეორე კიდევ მინდვრის თავგი—ღვიძლი ძმა ჩვენი, მრავალ-ტანჯული, მაგრამ მასთან მრავალ-მომთმენი. და მესამე კი, თუმც თავგია თავგისა გვარი, საერთო ჩვენ და იმათ შორის არა რა არი. ჯერ გარეგნობით: ის თეთრია, როგორც ბუმბული, ჩვენ კი—შავები, გარუჯული და გამურული; გარდა ამისა იგი რგვალი და მსუქანია, ჩვენ კი, ხომ იცი, ძვლებზე გვაკრავს შავი კანია. ახლა, არ მკითხავ, რა ასუქებს და რა ამრგვალებს? თითონც მიხვდები, თუ გაახელ პაწია თვალგებს: როცა ჩვენა და ჩვენი ძმები—მინდვრის თავგები წელზე ფეხს ვიდგამთ, რომ ვიპოვოთ სარჩო-საკვები, ის თეთრი თავგი, მუსმუსგლა, უქმი ციხერი, თუმც თათს არ ანძრევს, არ გგონოს იყოს მშვიერი! იქნებ ქალაქში ან და სხვაგან მოკარ თვალაია, კაცებს რომ დააქეთ საკრავები და თან გალია; იმ გალიაში თავგები ყავთ დამწყვდეულია, თეთრი თავგები, გაწვრთნილი და გაჩვეულია. მათ უბრძანებენ, ყირამლა გადებრუნდითო, ჯოხზე შესკუნდით, დაეკიდეთ დაბლა კუდითო; დაუყონებლივ ასრულდენ მხდლნი ბრძანებას: თვის ნებათ რაცხენ ბატონების სურვილს და ნებას. და ბატონებიც ულიმიან, ეფერებიან, თავზე ხელს უსმენ, ალერსითა თავს ევლებიან. თვით ბილწი კატა, სისხლის მსმელი ჩვენი მტერია, თეთრი თავგების მეტის-მეტი მაღლიერია.

ჩვენ, თავუნავ, უწინამც დღე დაგებნელებია, სანამ მათსავით შევიქნებით მლიქნელებია, სანამ ცხერი, საძაგელი ჩხავანა კატა დავიმეგობროთ, მისი დღეი შენ შეგებატა!

ახლა, როგორც ვთქვი, სითაგვეთში ხმაი ვავრცელდა, შეგვიშინდა ბერი კატა, ეცაო ელდა, და ჩვენც თავგები, კატის მტრები, მტერს შევეყარეთ, მედრათ ვეკვეთეთ იერიშით, სისხლი დავღვარეთ და კატის ძალა კვლავ შევმუსრეთ და შევამცირეთ და მეგობრები ჩხავანასი ვაცრემლ-ვატირეთ. თეთრი თავგები განზე იდგენ განციფრებულნი; შიშით უცემდათ უსუსური და მხდალი გული. და გაიფიქრეს: „ცუდათ არის კატის საქმეო. თეთრო თავუნავ, ის თუ მოკლეს რალას აქნევო?!“ და გადაწყვიტეს, რომ გამართონ თეთრ თავგთა კრება, იქ შეამცირონ ცოტაოდნათ კატის უფლება—„ასეთი ხერხით შეიძლება კატაც გადარჩეს და თეთრ თავგებსაც მოედანი და ბურთი დარჩეს“.

ახლა ხომ მიხვდი; კრების აზრი მეტათ ცხადია: მათ სურთ არ დაწვან არც შამფური და არც მწვადია.

ასეთი კრება ჩვენშიც იყო გამართულია; კატის ნება-რთივით, რა თქმა უნდა, არ ფარულია. კრებაზე რალაც მანქანებით გაგზნდით შავები—ოცი თუ მეტი, აღარ მახსოვს, ნურც მედვები. ჩვენი შეხედვა თეთრ თავგუნებს არ ეკაშნიკათ; ყველა ქვემოდან გვოცქეროდა, მწყრალათ, სასტიკათ. მათ აირჩიეს თავმჯდომარეთ ყბედი-თავუნა. იგი წამოაღდა, ჯერ ფეხები დააბაკუნა, მიმოიხედა მერე ირგვლივ, თავი დაღუნა, სიტყვა თქვა თითონ და შემდეგ კი სხვებსაც არგუნა. ჩვენ იქ ვიყავით, მოვისმინეთ რგზოლიუცია (რომელიც იმათ დღემდისაც არ გადაუცია) და სასიეროთ, სამასხაროთ, ყბათ ასაღებთ; „აცხა, აცხაო“ დავიძახეთ..

ენა დაებათ; ის ყბედი-თავგი შიშისაგან ავათაც გახდა. „კატის შესახებ არა რა თქვათო“ ყველა იძახდა და განჩინებას ვინდა უგდოა შიშით ყურია! ასე გათავდა თავგთა კრება უცნაურია.

ჩემო თავუნა, გავათავე ჩემი სათქმელი და ახლა პასუხს, ახალ ამბებს შენგან მოველო. ლექსათ მოგწერე ეს ბარათი, ვიცი ცუდია; ნუ გამიწყრები, შემოგველოს ჩემი კუღია!

თავუნა.

ჩა არის პარტიი.

როგორც ვიცით, საზოგადოება დაყოფილია მრავალ პარტიებათ, რომელთა შორის გამწვავებული ბრძოლა უფროსობისათვის. თვითული მათგანი მიიღეს მომხრეები გაიმრავლოს, გამძლავდეს და ქვეყნის მეთაურობა ხელში ჩაიგდოს. აი ეს მათი ბრძოლა, შეჯახ-შემოჯახება და დამორჩილება-გაბატონება შედგენს ძარღვს თანამედროვე პოლიტიკური ცხოვრებისას. ამ ომში ერთი პარტია საშუალოთ მარცხდება და ველიდან იღვწება, მეორე ბატონდება და დანარჩენთ იმორჩილებს, მესამე თანდათან ღონიერდება, იზრდება და მომავლისაკენ იმედით იხედება.

რატომ ერთი პარტია სუსტდება და მეორე დიდდება? რა ძირითად კანონს ექვემდებარება პარტიის გაზრდა და განვითარება; სიღარიღე უფროსის ის თავის ცხოველ-ყოფილ ძალას და რანაირ ორგანიზაციაში იხატება? ყველა ამის გასაგებათ საქროა ვიცოდეთ, თუ რა არის პარტია.

აღამიანთა იმ კრებულს, რომელიც ისახავს საერთო მიზანს და მის განსახორციელებლათ ერთად მოქმედებს, ეწოდება პარტია. მაშასადამე, პარტიის დაზნახვისათვის თვისებაა საერთო მიზანი და საერთო მოქმედება. ხოლო მოქმედება კი არ შეიძლება უზღაწოთ, უსისტემოთ, უორგანიზაციოთ. ორგანიზაცია—ეს ის ბოძია, რომელზედაც დაყრდნობილია პარტია. შეიძლება მას არ ქონდეს მკაფიოთ გამორკვეული პროგრამა, დაწვრილებით შეღწეულებული ტაქტიკა, ეს კიდევ ვერ შეიჩერებს მის მოღვაწეობას; მაგრამ თუ მას რაიმე ორგანიზაცია არ აქვს, თუ ის მოქმედების ორგანოს მოკლებულია—მას არსებობა ერთ დღესაც არ შეუძლია.

მიზანი. რამდენათ პარტიის მიზანი ზერელე და წარმავალია, იმდენათ მისი სიციცხლე ხანმოკლე და უფერულია. და პირიქით, როცა მიზანი ღრმა და რთულია, როცა ის საზოგადოების დედა-ძარღვს ეხება და მის მიმდინარეობას ხატავს, მისი მიმდევარი პარტიაც მტათ დიდ და საყურადღებო ძალას წარმოადგენს. ამ მიმდინარეობის განვითარებასთან ერთათ ვითარდება თვით პარტია, ამარცხებს ძველი, მოზერებული ურთიერთობის დამცველთ და ბოლოს საშუალოთ იმარჯვებს. ცხადია, პარტიის გამძლავრება თუ დაუძღურება, გამარჯვება თუ დამარცხება მკიდროთ შეკავშირებულია თვით ცხოვრების მსვლელობასთან. თუ ის ღრო-გადასულ და მავნებელ წყობილებას ემსახურება, თუ მისი მიზანი საზოგადოების უკან დამწვევი ან შემაჩერებელია—მას დიდი სასიციცხლო დრო არ აქვს და ადრე თუ გვიან უნდა გაქრეს. გაქრა ვერაშაში ყველა ის პარტია, რომელიც თვითმპყრობელობას ეტრფილებოდა და მისი გაცხილი ძალის აღდგენას ეძებდა. და აი, ახლა თანდათან ტყდება ბურჟუაზიული პარტიების ძლიერება და გზას უთოზს მდგარ მუშათა პარტიას... ანაირათ, ყოველ ისტორიულ ხანაში მერმისი ეკუთვნის იმ პარტიას, რომლის მიზანია ახალი დაბადებული კლასის დაცვა, მისთვის გზის გაკაფვა და მეთაურობის გაწევა. ფეოდალურ ხანაში ასეთი კლასი იყო ბურჟუაზია, დღეს კი პროლეტარია. პირველის პოლიტიკურ პარტიას შეიცავენ ლიბერალები, მეორისას სოციალ-დემოკრატები.

ვისგან, რომელი კლასის წევრებისაგან შედგება პარტია? რაკი ერთი რომელიმე პარტია ემსახურება ერთ რომელიმე კლასს, ცხადია, მას ამ კლასის მოწინავე პირები უნდა შეა-

დგენდნ. ფეოდალთა პარტია შედგება ფეოდალებისაგან, ბურჟუაზიული—ბურჟუებისაგან და მუშათა პარტია მუშებისაგან. შეიძლება ერთი კლასის ზოგი წევრი გადავიდეს მეორე კლასის პარტიაში, მაგრამ ესენი აქ უბრალო დამხმარე, სტუმრები და ვერასოდეს ვერ დაიქვრენ მასპინძელთა აღავს. დიდი რევოლიუციის დროს საფრანგეთის ბურჟუაზიის მიემხრენ ბევრი ხუცები და აზნაურები, მაგრამ ეს იყო უბრალო მიმხრობა, ბურჟუაზიის თვალთახედვის ისარის შეთვისება და არა ბურჟუაზიის თავისკენ მომხრობა და მისთვის თავისი შეხედულობების თავზე მოხვევა. თვითეული კლასი თავისი ეკონომიური და პოლიტიკური მდგომარეობით წარმოშობს თავის განმათავისუფლებელ საშუალებებს, თვით ის ქმნის ნიადაგს თავისი იდეური მოძრაობისათვის და იწყებს მოძრაობას. და აი, როცა ეს მოძრაობა ძლიერდება, ფესვებს იღვამს და ფართოვდება, მაშინ სხვა კლასებიდან მრავალი მისკენ გადადის და მის ფერხულში ღვება. ავიწოთ მაგალ. გერმანიის მუშათა პარტია. ამ ათი წლის წინეთ მისი მიმხრობა დიდათ სათაკილო იყო არა-მუშისათვის. თითოთ უჩვენებდნ იმ ინტელიგენტებზე, რომელნიც მასში შედიოდნ და მონაწილეობას იღებდნ. პარტიის უღელში ერთიანათ მუშები იყვენ გამბულნი და ისინი ეწვეოდნ. მაგრამ როცა ამათი მუშაობით და თავის დადებით პარტია გაიზარდა და ერთ უდიდეს პარტიათ გადაიქცა—მაშინ ის ყველასათვის სამაგალითო და სანატრელი გახდა. იქ შესვლა და მუშაობა შეიქნა არა სათაკილო, არამედ სასახლო და საპატიო. და აი, ბურჟუაზიიდან გადადიან მრავალი ინტელიგენტები და პარტიას ავსებენ. აქ ახლა ბევრია ექიმი, ადვოკატი, მწერალი, მასწავლებელი—ერთი სიტყვით, ყოველნაირი პროფესიის ხალხი. ამათ თან გადმოიჩანეს თავისი კლასის—ბურჟუაზიის—სახილოგია და დაუწყეს პროლეტარიატის რევოლიუციურ პროგრამას კრიტიკა. ბერნშტეინის მომხრეები უმთავრესათ ესენია. აი ასეთი სახიფათოა პოლიტიკური პარტიისათვის სხვა კლასის ხალხის მიღება და თავისი საქმეების ჩაბარება. ეს სახიფათო არ არის მხოლოდ მაშინ, როცა პარტია საკმაოთ ღონიერია გარეშე ელემენტების გადასახალისებლათ და თავის არსებაში გასათქვეფათ. დრეზდენის კონგრესზე გერმანიის შეგნებულმა პროლეტარიატმა ბერნშტეინის მიმდევარ ინტელიგენტებს გაიციცვა გამოუცხადა და მით დაამტკიცა, რომ ის უკვე მომწიფებულია თავისი საქმეების საწარმოებლათ და გარედან შემოსული მომხმარებების თავის მხედველობის ქვეშ დასაყენებლათ. ის თავის პარტიას ფხიზელ დარაჯათ უდგას და თავ-გამოდებით ებრძვის როგორც გარეშე მტერთ, ისე შინაგან მოწინააღმდეგეთ და წყლის ამრევთ. მაგრამ წარმოიდგინეთ, რომ პარტია ახალ ფეხ-ადგმულია, ის ჯერ კიდევ ჩვილი და განუვითარებელია. ისინი აქ უბრალო დამხმარეები კი აღარ კმაყოფილდებიან, პირიქით, თავის თავს აცხადებენ პარტიის უფროსათ, მის ერთათ ერთ მხსნელათ და თხოულობენ სხვების მორჩილებას. იმათ, ვისაც პარტიის საქმეები პირდაპირ ეხება, ვინც პარტიის მთავარ ძალას შეადგენს, თითქმის აღარაფერს ეკითხებიან და ყოველივეს თვითონ თავის ქეფისამებრ განაგებენ. და რომ ეს თავისი ქცევა გაამართლონ, ხშირათ ახალ თეორიებსაც იგონებენ, როგორც მაგალ. მუშა-ხალხი თავისი ძალ-ღონით ვერ შეითვისებს მაღალ იდელებს, ის კუქის კითხვას, მანათზე შაურის მომატებას ვერ გაიკლდება, ის მხოლოდ დღიურ ინტერესებს ხედავს და საბოლოო მიზნისაკენ არ იხედებოდა და სხ. მაშ ვის შეუძლია ყველა ეს შეიგნოს და ამათ შეაგნებოს? ვის და ინტელიგენტებსო—ამბობენ ისინი და ამათ ერთი დაკვრით თავის თავს მუშათა პარტიის მეთაურათ აცხადებენ, ხოლო თვით მუშებს უბრალო მასალათ

და მათ ამყოლათ. ახლდება დიდი ხნის მიცვლებული აზროვნება გმირის და ბრბოს შესახებ. პარტიის ეს ორიოდე მეთაური გმირია, ხოლო პარტიის დანარჩენნი წევრნი კი ბრბო, რომელიც პირველთ ხმა-ამოუღებელიც უნდა მისდევდეს.

თავის თავით ცხადია, რომ როცა ასეთი შერევა ხდება, როცა ერთი კლასის პარტიაში მეორე კლასის პირები ბატონდებიან, თვით პარტიის მიზანიც ირყევება და ილახება. ხშირათ რაც პირველისათვის საყურადღებოა, მეორესათვის უმნიშვნელოა და ამიტომ იბადება კონფლიქტი და უკმაყოფილება. „ბრბოს“, რასაკვირველია, უფრო სოციალური კითხვა იტაცებს, ხოლო „გმირებს“ პოლიტიკური და რადგანაც უკანასკნელნი ბატონობენ—ბატონდება მისი ცალმხრივი მისწრაფება, იწყება ეკონომიური კითხვების დამცირება, უყურადღებობა და ამით კლასის პარტიისაგან დაშორება: მოსულთა დევნა, დამხდურთა მისწრაფება, და ასე კლასის პარტია იქცევა ორივე ინტელიგენტთა ბარტიათ, რაც იწვევს წინააღმდეგობას და ბრძოლას. ინტელიგენტთა უმრავლესობას, რასაკვირველია, მოსწონს თავისი გაბატონება და „უმრავლესობის“ სახელით იწყებს პარტიაში თარეშობას. უმცირესობა ებრძვის პარტიის ასეთ გადაუკლებლობას და „უმცირესობის“ სახელით მიმართავს თვით კლასის მოწინავე ნაწილს მსჯავრის დასაღებათ. და აი, როცა ეს უკანასკნელი იგებს, როგორ ბუქნას თამაშობენ მის ზურგზე და მისი სახელით—თვითონ ერევა თავის პარტიის შინაგან საქმეებში და ბატონობის მოტრფილეთ უცხადებს: ჩვენ ერთის ბატონობას იმიტომ კი არ ვებრძვი, რომ მეორენი ვაგობატონოთ, ჩვენი ბატონი ჩვენვე უნდა ვიყოთ და ვიქნებით კიდევო...

ორგანიზაცია. როგორც ზევით ვთქვით, პარტია არის თავისუფალი კრებული ერთნაირ მოაზრე ადამიანთა. პარტიაში კაცია შედის არა ვისმესი ძალ-დატანებით და ბრძანებით, არამედ რწმენით და დაჯერებით. მაშასადამე, წევრთა შესაძენათ პარტიის ერთთა ერთი ფარ-ხმალია პროპაგანდა და აგიტაცია (როგორც წევრით, ისე სიტყვით). რაკი ვინმე პარტიაში შემოვიდა და მისი მიზანი თავის მიზნათ გამოაცხადა—ის ისეთივე წევრთა ხდება, როგორცაა ყველა დანარჩენი. აქ წევრთა უფლებების სრული თანასწორობაა. ვერც ერთი პარტია ვერ გამძლავრდება, თუ კი ის თავის წევრთ ყოფს ორათ: ერთს ანიჭებს უფროსობას და მეორეს მორჩილებას, ვინაიდან ეს უკანასკნელნი შორდებიან მას და „სარღებს უჯაროთ“ ტოვებენ. ამიტომ არის, რომ ევროპაში ყველა პარტია, დაწყებული კონსერვატორულით და გათავებული სოციალ-დემოკრატიულით, თავის ორგანიზაციის საფუძვლათ ერთ და იმავე პრინციპს აღიარებენ: წევრთა უფლებების თანასწორობას, ე. ი. პარტიის ყველა წევრი პირდაპირ თუ არჩეულ წარმომადგენელთა საშუალებით განაგებენ პარტიის ყველა საქმეებს. ეს არის დემოკრატიული ორგანიზაცია. ბევრს გონია, რომ დემოკრატიზმი ეწინააღმდეგება ცენტრალიზმს. ეს სრული შეცდომაა. გერმანიის მუშათა პარტია ცენტრალიზტურათ არის მოწყობილი, მაგრამ იმავე დროს დემოკრატიულათაც არის. აქ ყველა ორგანიზაცია, როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი თუ საკავშირო კომიტეტები არჩეულია. რასაკვირველია, არჩევნები ყოველნაირ პოლიტიკურ პირობებში სავსებით ვერ გატარდება, მაგალ. იქ, სადაც პოლიტიკური მოღვაწეობა აკრძალულია, პარტიის ორგანიზაციათა არჩევნებით შედგენა გასაქირია. მაგრამ ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ ის უთუოთ უარყოფილი უნდა იქმნას და დემოკრატიზმი მომაკვდინებელ ცოდვათ გამოცხადდეს. პირობით, იდეალი ეს არის და თუ მისი განხორციელება შესაძლებელია ისე, რომ პარტიას არ აზარალოს—კიდევ უკეთესი. მხოლოთ ის ცენტრა-

ლისტიური ორგანიზაციაა მკვიდრი, რომელიც დემოკრატიულ წყობილებაზეა აგებული.

თუმცა ყველა ეს პოლიტიკური სიბრძნის ანბანია, მაგრამ მოინახებიან ისეთი პირები, რომელნიც ამას უარყოფენ და მის დასარღვევთ ოფლსა ღვრიან. ვინ არიან ესენი? რასაკვირველია „გმირები“, ბატონობის და მარტოობის მოტრფილენი. როგორც ზევით მოვისენინეთ, პარტიას ერთათ ერთ მხსნელათ და მეთაურათ იმათ თავის თავი გამოყავთ. ყველა დანარჩენნი ბრბოა, მასალაა, რომელსაც ყურს იქით გამოაბამენ, საითკენაც სურთ. მაშასადამე, ესენი პარტიის მეორე ხარისხოვანი წევრებია და საქარობენ პირველ ხარისხოვანთა აპეკუნობას. ესენი ბავშებია, უწლოვანებია და, როგორც ამ ნაირნი, სრულ წლოვანთა საპატრონებელია. ამიტომაც უფბითაც თანასწორნი არ არიან. „ბრბოს“ ტვირთთ აწვეს თითქმის ყველა მოვალეობა, ხოლო „გმირთ“ თითქმის ყველა უფლება. ესენი იყრებიან, პარტიის შესახებ ბჭობენ, ადგენენ მის წესდებს, ორგანიზაციას—ერთი სიტყვით განაგებენ როგორც სურთ, „ბრბოს“ დაუკითხავთ და შეუტყობლათ. და როცა ეს უფნონიც ენას ამოიდგამენ და თავის საქმეების ამბავს იკითხავენ—მაშინვე მიცივიან და დატუქსავენ: ეს სულ „ბუნტოვნიკების“ ბრალია, საქიროა მათი ორგანიზაციიდან განდევნა და ხალხის პირვანდელ ბალა-აღლაში ჩაბრუნებაო. და ამას მოითხოვენ იცით რისთვის? პარტიული დისციპლინისათვის! მათთვის დისციპლინა მაგარი ბზის ჯოხია, რომელიც ყოველ წუთს მზათ უნდა იყოს წევრთა ზურგზე გადასატარებლათ. მართალია თვითონ არავითარ დისციპლინას არ ექვემდებარებიან, პარტიიდანაც კი დაუსჯელათ გამოდიან, ერთიმეორეს ახეკებენ და ყველაფერს რევენ, მაგრამ ეს იმიტომ, რომ ისინი, როგორც „გმირები“ „ბრბოს“ კანონებს არ ექვემდებარებიან. დისციპლინა „ბრბოს“, უდისციპლინობა „გმირებსო“, მიიმღერაან ისინი. ეს ბატონური პოლიტიკა, რასაკვირველია, „უმრავლესობის“ სახელით საღდება, ვინაიდან ინტელიგენტის უმრავლესობას ბატონობა უფრო მოსწონს, მისი ბურჟუაზიული პსიხოლოგიის ვერ ურიგდება „ბრბოს“ გამათანასწორებელ პსიხოლოგიას და მასთან ბრძოლაშია. ამ ბრძოლის იარაღია არა დაჯერება და მოლაპარაკება, არამედ ბრძანება და ძალ-მომრეობა. მათი აზრით, პარტია სახელმწიფოა, სადაც ყოველივე ბიუროკრატიულათ და იერარქიულათ კეთდება და საქმის წარმოება ბრძანება-მორჩილებაზე შენდება. იმათ აქამდის ვერ გაიგეს ის უბრალო ქეშმარიტება, რომ ყოველივე პარტია ნებაყოფლობაზეა აგებული და თუ შიგ ძალადობა და ჩინოვნიკობა გამეფდა—დაიშლება. და აი, ესენი ამ დაშლას და დარღვევას გულმოდგინეთ ემსახურებიან. ისინი ქადაგობენ „не смѣть свое суждѣнiе имѣть“, ხოლო ამის საშუალებათ раскасированiе-ს აღიარებენ. საბედნიეროთ ამ დამრღვევთ და ამრევთ წინ ელოდება ოპოზიცია და „უმცირესობის“ სახელით მიმართავს ნამდვილ პარტიას, თვით შეგენებულ მასს მსჯავრის დასაღებათ. და როცა ეს იგებს ორგანიზაციის კანცელარიათ გადაქცევის და იგეგმებს მათარახთა ქნევას—მაშინ თვით ერევა თავის საქმეში და მსჯავრი გამოაქვს. ხმა ერისა—ხმა ღვთისაო. მაგრამ „გმირები“ რის „გმირები“ არიან, რომ ეს იწამონ და მას დაეთანხმონ. მათ ურჩევნიათ მარტოთ დარჩენა, თავისი საკუთარი „მოძრაობა“ დაიწყონ, ვინემ „ბრბოს“ დაეთანხმონ და მისი თვალთა ხედვის ისარი შეითვისონ...

ამ გვარათ, პარტიის ძირითადი თვისებებია: სავროთა პროგრამა, ტაქტიკა და ორგანიზაცია. მის მთავარ შემადგენელ ნაწილს და ბატონ-პატრონს უნდა შეადგენდეს ის კლასი, რომლის ინტერესებს ის ემსახურება, ხოლო მისი ორგანიზაცია უნდა ექვემდებარებოდეს დემოკრატიულ პრინციპს (რამ-

დენათაც (შეიძლება) და პარტიული დისციპლინა უნდა მყარდებოდეს არა ძალით და ბრძანებით, არამედ რწმენით, დაჯერებით და სხვა მორალური ზომებით. მხოლოდ ამ წესით აგებული პარტიაა ცხოველ მყოფელი, უძლეველი და მერმისის მქონებელი. მხოლოდ მას შეუძლია სწრაფთა განვითარდეს, მთელი თავისი კლასი თან გაიყოლოს, სხვა უკმაყოფილო ელემენტებიც მოიხმროს და მტერზე იერიშით მივიდეს.

ან.

კვირიდან კვირამდე.

ექვს თებერვალს დაიწყო ის საზარელი ამბავი, რომელსაც „ბაქოს ამბებს“ ეძახიან და თერთმეტს გადავდა. თითქმის ერთი კვირაც არ გაგრძელებულა, მარა თავისი შემზარავი სახით, აუწყვრელი სისასტიკით და მხეცური გრძნობების გამოაშკარავებით მას ბადალი არა ყავს ჩვენი ცხოვრების თანამედროვე ისტორიაში. ის არ იყო ოღი ერთი სახელმწიფოსა მგორესთან, ის არ იყო ბრძოლა ჩაგრული ხალხისა მჩაგვრელთა წინააღმდეგ რაიმე უფლების მოსაპოვებლათ. ის იყო მხოლოდ ქლევთა, ქლევთა ქალთა-და კაცთა, ყრმათა და მოხუცთა. მას არ უჩანს არავითარი მიზეზი, არავითარი ყურადღების ღირსი საბუთი, რომელსაც უნდა დაეგნელებოდა გონება ადამიანისა, რომელსაც უნდა აეგზნო ხალხში სისხლის წყურვილი, რომელსაც უნდა მიეყვანა ორი მეზობელი და ერთს ტაფაში მომწყვდევული ერი ასეთ საზარელ საქმედ. ბაქოს მცხოვრებლებმა საშინელი დრო განიცადეს. ცოცხალი, მხიარული ქალაქი უცებ ჯოჯოხეთათ იქცა. „მე არ შემიძლია ავიწერო ის საზარელი სურათი, რომელსაც საკუთარი თვალით ვხედავ, არ შემიძლია თუნდა მცირეთ გაგრძნობო ის, რასაც ჩემი გული გრძნობს“, იწერებინან ისინი, ვისაც თავისი თვალით უნახავს ეს მართლაც შემზარავი სურათი გამხეცებულ ბრპოთა სისასტრუკისა მე სრულიად ვეთანხმები იმათ სიტყვას, მწამს რომ იმათთვის, ვისაც თავისი თვალით არ უნახავს, ბაქოს საშინელი ამბები მიუწოდებელი და წარმოუდგენელი უნდა იყოს.

აგრეთვე მიუწოდებელი და წარმოუდგენელი უნდა იყოს ბევრისათვის ის საკვირველი მოვლენაც, რომ ბაქოს პოლიცია, თითქმის მთელი ამ ექვსი დღის განმავლობაში „ნეტრალიტეტს“ იცავდა. ან კი ვითომ როგორ უნდა მოქცეულიყო, როგორც სომხები, ისე თათრებიც ერთი და იმავე სახელმწიფოს ქვეშევრდომნი არიან და თავისთავათ ცხადია, რომ როდესაც ისინი ერთმანეთს ქლეტენ, წესიერების დამცველთ რაღა დარჩენიათ გარდა „ნეტრალიტეტის“ დაცვისა. ამიტომ იყო, რომ გამხეცებული ბრბო თავისუფლათ დათარეშობდა იმ ქუჩებზე, რომლებიც მშვიდობიან დროს დვორნიკებითა და გოროდოვოებით არის სამსე. ბაქოში კი პოლიციის ინტერესებს თითქმის არავინ შეხებია.

პოლიციის „ნეტრალიტეტი“ რაღაცა ყურს ეცხოვება და უჩვეულოთ მიმჩნია, მაგრამ ვინ იცის, იქნება სიცრუეც იყოს. ჩვენ ამ შემთხვევაში ვხელმძღვანელობთ მხოლოდ კარესპოდენტთა წერილებით და ერთი იმათგანი აი რას ამბობს: „თითქმის ყველა თათარი დიდიდან პატარამდე ბებუაებითა და რევოლვერებით იყენენ შეიარაღებულნი. ბევრ მათგანს „სახელმწიფო“ რევოლვერი ეშოვა. —საიდანგან და როგორ ძნელი გასაგებია. („თბ. ფურ.“)

ეჭვ, მამა ცხონებულო! ტყვილათ თავს ვატყუებთ, თორემ არაფერი აქ ძნელი გასაგები არ არის და ასში ოთხმოცდაათმა მაინც იცის საიდან იშოვეს თათრებმა რევოლვერები და ბერდანკები! დიახ, საზოგადოებამ იცის მიზეზი და მიზანი ამ

საზარელი ამბისა, იცის და თავის დროზე პასუხსაც მოსთხოვს იმის მოქმედთ.

მართლაც მთელი ქვეყანა მოწაღინებულა გაიგოს ნამდვილი მიზეზი ამ სამწუხარო მოვლენისა და თხოულობენ საქმე „სასამართლოს“ გადაეცეს. დიახ, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ სასამართლო გაარჩევს ბაქოს ამბებს, გაარჩევს ისე, როგორც გომელისა და კიშინიოვის საქმეები გაარჩია. მეც შევეუერებ ჩემს ხმას საზოგადო სურვილს, რომელიც მღგობარეობს ამ ბნელით მოცული საქმის გამორკვევაში.

ძნელია ამ დიდიბულ დროს ასეთი საზარელი ამბის წარმოდგენა, გარეშე რაიმე წამქეზებელი მიზეზისა და მამ განათლდეს, ყველასათვის ცხადი შეიქნეს ეს მიზეზი, რომ შემდეგში მაინც აღარ გამეორდეს ასეთი საზარელი ამბავი.

ზრიგო არ იქნება მკითხველი საზოგადოებისათვის ისიც გამოირკვეს თუ რას ნიშნავს ეს გაუთავებელი განცხადება, რომელიც „ივერიის“ შუბლზე გაჩერებულია და გაიძახის: „გამოდის, გამოდის, გამოდისო“. თუმცა ეს ქალაქური ხერხია მარა ის რაღას ნიშნავს „ჩვენგან დამოუკიდებელის მიზეზისა გამო ჯერ ისევე ძველი ფორმატისა გამოდისო!“! ფრაზა „ჩვენგან დამოუკიდებელი მიზეზის გამო“ საზოგადოებას სხვაგვარათ ეს მის, ვიდრე განახლებული ივერიის დაგვიანებას შეეხება. ახლა, როგორც ცნობის ფურცელში წავიკითხეთ ეს „რედაქციისაგან დამოუკიდებელი“ მიზეზიც მოისპო, ე. ი. გაზეთს რედაქტორი დაუმტკიცეს და იმედია ამდენი „გამოდის-გამოდის“ შემდეგ განახლებული „ივერია“ უთუთო გამოვა. გამოვიდა კიდევ. დანარჩენი შემდეგ.

ავათ თუ არგათ განახლებული „ივერია“ გამოვლიდა, მარა თედო ჟორდანიას საქმე როგორ წავა ეს კი აღარ ვიცი. ეს სახელი უთუთო ბევრს მკითხველთაგანს გაუგონია და გვარი მით უმეტეს. თედო ჟორდანიას ქართველი ისტორიკოსი იყო და როგორც ისტორიკოსი ჩვენი სამშობლოს სიძველეთ იკვლევდა. აი სწორეთ ამ კვლევა-ძიების დროს აღმოაჩინა თურმე, რომ მეგრელები კუნძულ ბორნეოდან არიან გადმოსახლებულნი და ქართველ-ტომის ხალხთან არავითარი დამოკიდებულება არა აქვთო. ეს აზრი მას შემდეგ უფრო მაგრათ ჩაუჯდა ჩვენს ისტორიკოსს თავში, რაც რომ ქუთაისის გუბერნიის სამრევლო სკოლების ზედამხედველათ დაინიშნა. ეჭვსამსახურო, სამსახურო!

და სწორეთ სამართლიანათ მოთქვამს ბ-ნი დავით ბაქრაძე გაზეთი „რუსის“ ფურცლებზე, რომ „აღარ გვყავს ჩვენი (ქართველი) გუბერნატორები, გენერალ-გუბერნატორები, ოლქის სასამართლოს და სამოსამართლო პალატის თავმჯდომარეები, მთავარ მართებლის სამსჯავროს და სახელმწიფო საბჭოს წევრები!“! გვესმის, გვესმის, რომ მხოლოდ ამით ვართ უბედურნი, რომ არა გვყავს ქართველი გენერალ-გუბერნატორები. საბედნიერათ ხომ ხშირია ქართველი მაზრის უფროსები, ქართველი ბოქაულები, ქართველი გოროდოვოები, ქართველი სტრაჟნიკები და ქართველი დვორნიკები.

ამათგან დამოკიდებული „ნაციონალური“ მფარველობაც ეყოფა ქართველ ერს. უთუთო ცას დაეწოდა ბ-ნი დავით ბაქრაძე, პეტერბურგის გენერალ-გუბერნატორი რომ ქართველი ყოფილიყო. ვინ იცის მაშინ რამდენი მეთე პატივი ექნებოდა ჩვენ ნაიკას განათლებულ ევროპელთ თვალში, მარა რას იხამ, ნატურაც არის და ნატურაც! მე ასე შორს ვერ წავალ და ნატურაშიაც ამდენ უნარს ვერ გამოკვირებ; ამიტომ ამით მარტო ბაქრაძეს შეუძლია პირი იმეჯავოს და ნერწყვი ყლაპოს.

***

თუმცა ბაქრაძე გულ-გატეხილია ქართველი ხალხის აწ-
მყო მღვთაპარეობაზე, მარა ერთით შეიძლება ინუგეშოს თავი.
სახელდობ იმით რომ სამხედრო უწყებაში ჩვენც ბევრი
წარჩინებული პირი გვყავს და თუ ერთ მათგანს მოქალაქეობ-
რივმა ვაქციაობამ უღალატა, რომ შეიძლება ბოლომდე მოესმინა
და სხლომიდან წაივია, ეს ყველაზე არ შეიძლება ითქვას. მეორე
გენერალმა გაბედა დარჩენა და მოისმინა კიდევაც ყველაფე-
რი, მარა დახე უბედობას, ის გენერალი სომეხი აღმოჩნდა. შეი-
ძლება აქ ქართული ანდაზით ხელმძღვანეობდნენ: საცა არა
ჯობს, გაცლა ჯობს კარგისა მამაკისაგანო, მით უფრო
ქუთსან ახლოა ეს, რომ სომეხებს არ უნდა ჰქონდეთ ამგვარი
ანდაზა.

ენშაკი.

ბაწია შენიშვნა დიდ კითხვაზე.

რა არის პარტია? ამ კითხვაზე ამავე ნომერში მოთავსე-
ბული სტატიის ავტორი უპასუხებს: „აღამიანთა იმ კრებულს,
რომელიც ისახავს საერთო მიზანს და მის განსახორციელებ-
ლათ ერთთ მოქმედებს, ეწოდება პარტია. მაშასადამე, პარ-
ტიის დამახასიათებელი თვისებაა საერთო მიზანი და საერთო
მოქმედება. ხოლო მოქმედება კი არ შეიძლება უზღანოთ,
უსისტემოთ, უორგანიზაციოთ. ორგანიზაცია ეს ის ბოძია,
რომელზედაც დაყრდნობილია პარტია. შეიძლება მას არ ჰქონ-
დეს მკაფიოთ გამორკვეული პროგრამა, დაწვრილებით შემუ-
შავებული ტაქტიკა, ეს კიდევ ვერ შეაჩერებს მის მოღვაწე-
ობას; მაგრამ თუ მას რაიმე ორგანიზაცია არა აქვს, თუ ის
მოქმედების ორგანოს მოკლებულია—მას არსებობა ერთ დღე-
საც არ შეუძლია“. როგორც ხედავთ, ავტორის აზრით, პარ-
ტიის არსებობისათვის უმთავრესათ საქირთა ორგანიზაცია და
მოქმედების ორგანო (ეს ხომ იგივე ორგანიზაციაა?!), ხოლო
ამისთვის აუცილებელ საქირთებას არ წარმოადგენდეს მკაფი-
ოთ გამორკვეული პროგრამა, დაწვრილებით შემუშავებული
ტაქტიკა, „ეს კიდევ ვერ შეაჩერებს მის მოღვაწეობას“. „პარ-
ტიის დამახასიათებელი თვისებაა საერთო მიზანი და საერთო
მოქმედება“. შევჩერდეთ და შევეკითხოთ ავტორს: პარტიაა
განა პირუტყვების დამფარველი საზოგადოება, რომელსაც
„საერთო მიზანიც აქვს და მის განსახორციელებლათ ერთა-
დაც მოქმედებს?“ პარტიაა წიგნების გამომცემელი საზო-
გადოება, რომელსაც საერთო მიზანი დაუსახავს და ამ მიზნის
შესაფერი მოქმედების ორგანოც მოუწყვია? ავტორის განმარ-
ტებით, პირველიც და მეორეც პარტიაა, პირველსაც და მე-
ორესაც ახასიათებს „საერთო მიზანი და საერთო მოქმედება“.
ცხადია ასეთ პარტიაზე არ უნდა გველაპარაკოს ავტორს, ხო-
ლო მისი მეტათ „მარტივი“ განმარტება ასეთ „პარტიებს“
გვიყენებს თვალწინ. „შეიძლება მას (პარტიას) არ ჰქონდეს
მკაფიოთ გამორკვეული პროგრამა, დაწვრილებით შემუშავე-
ბული ტაქტიკა, ეს კიდევ ვერ შეაჩერებს მის მოღვაწეობა-
სო“, გვარწმუნებს ავტორი და გვარწმუნებს მაშინ, როცა
სწორეთ გარკვეული პროგრამა და დაწვრილებით შემუშავე-
ბული ტაქტიკა საქირთ ნამდვილი პარტიის შესაქნელოთ,
„საერთო მიზნის მისაღწევათ და საერთო მოქმედებისათვის“.
რა არის ორგანიზაცია? ერთი გარკვეული პროგრამისა და ამ
პროგრამის განსახორციელებლათ შემუშავებული წესების ცხო-
ვრებაში გასატარებლათ შეერთებული პირები. მოქმედების
ორგანო, მაშინ, როცა მოქმედების მიზანი (პროგრამა) ნათ-
ლათ გამორკვეული არ არის, როცა მომქმედთ ვერ გაუქმლე-
ვიათ, თუ რა წესით უფრო ადვილათ, პირდაპირ ნაკლები
მსხვერპლით მიაღწევენ დასასრულ მიზანს, მაშინ მოქმედების
ორგანო უევარგისია და ასეთი ორგანო არ შეიძლება ჩაითვა-

ლოს პარტიულ ორგანოთ. ეს შეუჩნებლობაა, ხოლო პარ-
ტია კლასის შეგნებული ნაწილია, პარტიული მოქმედება ცნო-
ბიერი მოღვაწეობაა და მას უთუოთ მოქმედების ორგანოც
შეგნებული, ცნობიერი უნდა ყავდეს. რა უნდა გაატაროს
ცხოვრებაში ორგანიზაციამ, თუ მას ნათლათ შეგნებული არა
აქვს პროგრამა და მოქმედების წესი (ტაქტიკა), რით უნდა
იხელმძღვანელოს მან მოქმედების დროს? ის უნებურათ უნდა
დაემორჩილოს თავის გულის თქმს, შეუგნებელ სტიქიურ
მოძრაობას, ე. ი. ორგანიზაცია ხელმძღვანელი როდი ხდება
მოძრაობის, არამედ მისი მორჩილი, მის უკან მიმყოლი, თი-
თონვე სხვის მიერ ხელმძღვანელი. განა ასეთ ორგანიზაციას
შეიძლება დაერქვას პარტიული; განა ასეთ ორგანიზაციები-
დან შემდგარ „პარტიას“ შეუძლია დაიცოს თავი იმ უხეირო,
არა სასურველ ელემენტებისაგან, რომ სხვა კლასებიდან თა-
ვისი კლასიური ტენდენციით გადადიან და მით შეაქვთ გო-
ნებრივი და ზნეობრივი სიღუბეჩირე? რასაკვირველია არა. მაშ
რათ დაქირდა ავტორს ასეთი განმარტება პარტიისა?

ამაზე სტატიის შემდეგი ადგილები გვამცნებს პასუხს:
„შეიძლება ერთი კლასის ზოგი წევრი გადადგეს მეორე კლასის
პარტიაში, მაგრამ ესენი აქ უბრალო დამხმარე, სტუმრე-
ბია და ვერასოდეს ვერ დაიქვრენ მასპინძელთა ადგილს“...

როცა „პარტია ახალ ფეხ ადგმულია, ის ჯერ კიდევ
ჩილი და განუვითარებელია. აი აქ გარეშე ელემენტების შე-
მოსევა დიდათ საშიშია. ისინი აქ უბრალო დამხმარებთ კი
აღარ კმაყოფილებიან, პირიქით თავის თავს აცხადებენ პარ-
ტიის უფროსათ, მის ერთთ ერთ მხსნელათ და თხოულობენ
სხვების მორჩილებას. იმათ, ვისაც პარტიის საქმეები პირდა-
პირ ეხება, ვინც პარტიის მთავარ ძალას შეადგენს, თითქმის
აღარაფერს ეკითხებიან და ყოველივეს თვითონ თავის ქეი-
ფისამებრ განაგებენ. და რომ ეს თავისი ქცევა გაამართლონ,
ხშირათ ახალ თეორიებსაც იგონებენ, როგორც, მაგალ., მუ-
შახალი თავისი ძალ-ღონით ვერ შეთვისებს მაღალ იდეა-
ლებს, ის კუქის კითხვას, მანათვე შაურის მომპიტებას ვერ
მოესილებება, ის მხოლოთ დღიურ ინტერესებს ხედვს და სა-
ბოლოო მიზნისაკენ არ იხედებაო და სხვ. მაშ ვის შეუძლია
ყველა ეს შეიგნოს და ამათ შეაგნებინოს? ვის და ინტელი-
გენტებსო,—ამბობენ ისინი და ამით ერთი დაკვრით თავის
თავს მუშათა პარტიის მეთაურათ აცხადებენ, ხოლო თვით
მუშებს უბრალო მასალათ და ამათ ამყოლიათ. ახლდება დი-
დი ხნის მიცვალებული აზროვნება გმირის და ბრბოს შესა-
ხებ. პარტიის ეს ორიოდ მეთაური გმირია, ხოლო პარტიის
დანარჩენნი წვერნი კი ბრბო, რომელიც პირველთ ხმა ამოუ-
ღებლივ უნდა მისდევდეს“... „ბრბოს, რასაკვირველია, უფ-
რო სოციალური კითხვა იტაცებს, ხოლო „გმირებს“ პოლი-
ტიკური და რადგანაც ბატონობენ—ბატონდება მისი ცალმ-
ბრივი მისწრაფება, იწყება ეკონომიური კითხვების დამცირე-
ბა, უყურადღებობა და ამით კლასის პარტიისაგან დაშორე-
ბა: მოსულთა დევნა, დამხდურთა მისწრაფება და ასე კლასი
პარტია ორივე ინტელიგენტთა პირტიათ, რაც იწყვეს წინა-
აღმდეგობას და ბრძოლას. ინტელიგენტთა უმრავლესობას,
რასაკვირველია, მოსწონს თვისი გაბატონება და „უმრავლე-
სობის“ სახელით იწყებს პარტიაში თარეშობას, უმცირესობა
ეჭრძვის პარტიის ასეთ გადაუქვლმართებას და „უმცირესობის
სახელით მიმართავს თვით კლასის მოწინავე ნაწილს მსჯე-
რის დასადებათ“... რას გვიბტკიცებს ამ გრძელ ამონაწერში
ავტორი? მოკლეთ, არა მუშა, ინტელიგენტები უბრალო სტუ-
მარია პარტიაში, რომ ამ სტუმრის შემოსვლა მეტათ საშიშია
პარტიისთვის, რადგან ისინი გაბატონებას პირობენ და მას-
პინძლების სრულ მორჩილებას მოითხოვენ. ისინი „გმირებია“,
რომელთაც სოციალური კითხვა არ აინტერესებთ და მხო-
ლოთ პოლიტიკური მოქმედებისთვის იწყვენ „მასპინძლებს“,
მით ათახსირებენ მოძრაობის ნამდვილ მიზანს და თავისი ვიწ-

რო ინტელიგენტური მისწრაფება სახალხო მისწრაფებათ გამოიკვეთ. ამიტომ იბრძვის „უმცირესობა“, ინტელიგენტთა „უმრავლესობის“ წინააღმდეგ, „ბრბო“ და ინტელიგენცია—აი ორი მოწინააღმდეგე ელემენტები პარტიაში; ინტელიგენცია—აი ვინ არის პარტიის „მინაგანი მტერი“. დასკვნა? მტერთან ბრძოლა უნდა, მტერი უნდა გაანადგურო. მტერია ინტელიგენცია, მამ პარტიამ ეს მტერი—ინტელიგენცია უნდა განდევნოს, გაანადგუროს. ამას ქადაგებს „უმცირესობა“ „უმრავლესობის“ წინააღმდეგ, ასეთია დღევანდელი „უმცირესობის“ შეხედულება პარტიაზე და მის ელემენტებზე? მერე მართალია ეს შეხედულება? წარმოადგენს თუ არა ინტელიგენცია განუყოფელს, ერთ მთელ კრებულს, რომლის წევრები აზრითა და ლტოლვილებით ერთმანერთისაგან არ განსხვავდებიან? აქვს მას საერთო მიზანი, საერთო იდეალი და მის შესაფერათ საერთო მოქმედებას ეწევიან? აქვსო, უბასუხებდნენ რუსეთში მესამოცდაათე წლების მოღვაწეები, უბასუხებდნენ ასე სწორეთ ისინი, ვინც „გმირებს“ ბრბოს უპირდაპირბდა და ამის შესაფერი თეორიებიც კი გამოიგონა. ასეთი შეხედულება დღეს საისტორიოთ და დარჩა. კავიტალისტური წარმოების აღორძინება—განვითარებამ განავითარა კლასიური წინააღმდეგობა, ჩამოაყალიბა საზოგადოების მოწინააღმდეგე ჯგუფები და ინტელიგენციის კრებულის სხვადასხვაობაც, აზრთა და მისწრაფებათა წინააღმდეგობა ცხად-ყო, კიდევ უფრო განამტკიცა. საზოგადოებაში მებრძოლ კლასებს თვისი მომხრე, იდეოლოგი ინტელიგენტები გაუჩნდნენ და შესაფერ მოქმედებას მიყვეს ხელი. ბურჟუაზიის ინტელიგენციას მუშათა კლასმა თავისი ინტელიგენტები დაუპირდობირა და მათი საშუალებით მუშათა მოძრაობის თეორიული გამოხატულება შეიმუშავა. გონებრივმა მუშაკმა—მუშათა ინტელიგენციამ ფიზიკური შრომის პირობები შეითვისა, შეიგნა და სხვა დაწინაურებული ერების მოძრაობის მავალითებით თავისი ქვეყნის ცხოველ მყოფელი ფაქტებით განსწავლული, ის თეორიულთა გამოხატავს პრაქტიკული ცხოვრების საკიროებას, და მისდა შესაფერათ მკაფიოთ გარკვეულ, მეცნიერულთა შემუშავებულ პროგრამას ადგენს და ამ პროგრამის ცხოვრებაში გასატარებლათ პრაქტიკულ მოღვაწეებთან ერთათ ნათლათ სამოქმედო წესებს იმუშავებს. ამ გარკვეული პროგრამით და სამოქმედო წესებით იგი მოღვაწეობას ეწევა. საჭიროა თუ არა ამ პროგრამის და ტაქტიკის პოპულიარიზაცია? ცხადია საჭიროა. ვინ უნდა მოიძოქმედოს ეს? რასაკვირველია იმან, ვისაც შეგნებული აქვს პროგრამა, ტაქტიკა და შესაფერი მოღვაწეობა შეუძლია სამოქმედო ორგანოში. ეს შეგნება კი უმთავრესი დამახასიათებელია „ჩვენი“ ინტელიგენციის. მამ მას პარტიული პროგრამა აქვს და პარტიული ტაქტიკით ხელმძღვანელობს. რათ ჩნდება ასეთი წინააღმდეგობა მას (ინტელიგენციას) და „ბრბოს“ შორის, როგორც ამის წერილის ავტორი გვარწმუნებს. იმიტომ რომ „მათი აზრითო, —ამგობს ავტორი, —პარტია სახელმწიფოთა, სიდაც ყოველივე ბიუროკრატიულთა და იერარქიულთა კეთდება და საქმის წარმოება ბრძანება-მორჩილებაზე შენდება“... ისინი ქადაგებენ „не смѣть свое сужденіе имѣть“, ხლო ამის საშვალებით раскасірованіе-ს აღიარებენ. ასე ებრძვის „უმრავლესობას“ „უმცირესობა“. მერე რომელმა «უმრავლესობის» მომხრემ თქვა, რომ ყოველივე ბიუროკრატიულთა და იერარქიულთა კეთდება და საქმის წარმოება ბრძანება-მორჩილებაზე შენდება? როდის უარყო უმრავლესობამ კლასის მოწინავე პირების მონაწილეობა პარტიაში. არსად და არასოდეს, წინააღმდეგ, უმრავლესობის ცნობილი მომხრე კარგა ხანია უთითებდა ამას, კარგა ხანია სამოქმედო ორგანოებას მოწყობის დროს უჩვენებდა, რაც შეიძლება მეტი მოწინავეები კლასისა უნდა შედიოდეს სამოქმედო ორგანოშიო. რათ დასჯიარდა ავტორის ფაქტების არე-დარევა? სამწუხაროა მხოლოთ, რომ

ამ ჟამთ შეუძლებელია ყველაჯრის დასაბუთება, უფრო ვრცლათ განმარტება... აქ მხოლოთ ერთ კითხვას დავსვათ: ვინ არიან მოწინავეები? კლასის შეგნებული წევრები, ე. ი. ისინი, რომელთაც მოქმედების ასპარეზი გათვალისწინებული აქვთ, პროგრამა და ტაქტიკა გაგებული და შეთვისებული. ეს არის კლასის ცნობიერი წევრი და ამიტომ იგი აუცილებლათ პარტიის წევრიც უნდა იქნეს, აქტიურ მონაწილეობას უნდა იღებდეს სამოქმედო ორგანოებში. განა ასეთი წევრი ინტელიგენტი არ არის ანუ განა «ჩვენი» ინტელიგენტი კლასის მოწინავე წევრს არ წარმოადგენს? განსხვავება: ერთი, პირველი ფიზიკურ შრომას ეწევა განსაზღვრულ პირობებში, მეორე არა. მხოლოთ პოლიტიკური პარტიის წევრისათვის ასეთი განსხვავება სრულიად უმნიშვნელია. რამდენათ შეგნებული აქვს ამა თუ იმ პირს პარტიის პროგრამა და ტაქტიკა, რამდენათ ღებულობს მონაწილეობას ის სამოქმედო ორგანოში. თუ არა აქვს შეგნებული და არ იღებს ასეთ მონაწილეობას, ის პარტიის წევრათ გამოუდგარია: მოწინავე იქნება იგი თუ ინტელიგენტი სულ ერთია. თუ შეგნებული აქვს ერთიცა და მეორეც და მისდაშესაფერათ მოღვაწეობს, ის ნამდვილი წევრია პარტიისა, განურჩევლათ იმისა მოწინავეა ის თუ ინტელიგენტი. აი საზომი. ინტელიგენტობით ზომვა კი კლასიური შეხედულების დაღატია, მოღუნებული და უნიადაგო შეხედულება უეჭველია, ინტელიგენტი იქნება „რა არის პარტიის“ ავტორიც და ე. ი. ბრძანება-მორჩილების მომხრე, „გმირი“ „ბრბოს“ მოწინააღმდეგე, „ყოველივესი თავისი ქეთვისამებრ გამგებელი“ და სხვ. საკვირველია, რათ ამხედრდა თავისავე წინააღმდეგ? რათ დასჯიარდა ასეთი ქადაგი?.. სასიქადულო თავის განწირვას ვუწმებდით, რომ კლასიური თეთშეგნებისთვის საზიანო არ იყოს და პარტიულ ერთობას არ ვნებდეს!..

მუშათა კავშირები.

ებლა ყველასათვის ცხადია, უცილობელი ფაქტია, რომ საზოგადოების ეკონომიურ ცხოვრებაში გამეფებულია კავიტალისტური წარმოება. მსხვილი წარმოება მიწვდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყოველ კუნჭულს და თვისი ძლიერებით წინანდელი წყობილება მოსპო, გაანადგურა, დაამკვიდრა ახალი ურთიერთობა, დააჩქარა ცხოვრების ვითარება, შეიტანა ყველგან მოუსვენრობა, შექმნა აუარებელი სიმდიდრე და გაამრავლა ღარიბთა რიცხვი, უღმომგელათ წალეკა ყოველნაირი დაბრკოლება და სავსებით გაუბატონდა თანამედროვე ცხოვრებას. შრომა და კავიტალი—აი ის ორი დიდი ძალეები, რომელიც ერთმანეთს ასაზრდოვებენ და თანვე ერთმანეთს სამკვდრო-სასიცოცხლოთ შებმიან; შრომისა და კავიტალის წარმომადგენელნი—აი თანამედროვე ცხოვრების უძლიერესი კლასები, რომელთა გარშემო ტრიალებენ ყველა დანარჩენები. მწარმოებელი მოკლებულია საწარმოვო იარაღებს და თავისუფალია იურიდიულათ, ე. ი. განთავისუფლებულია ბატონ-ყმური დამოკიდებულებისაგან, მას საცხოვრებლათ მხოლოთ თავისი მარჯვენა აბადია; სამუშაო ძალას ყიდის და მით ეკონომიურათ სხვისაგან დამოკიდებული ხდება. კავიტალისტი, საწარმოვო იარაღების პატრონი, სამუშაო ძალას პირველისაგან ყიდულობს, უბატონდება მას და სხვისაგან დამოუკიდებელი საწარმოვო მოგდანზე—თავისუფლათ დთარეშობს. ერთ მხარეზე ჩვენ ვამჩნევთ კავიტალისტს, სიმდიდრით გაღლებულს, მეორეზე მწარმოებელს, სიღარიბით დატუქსულს. პირველი მეორეს სამუშაოს ძალის მყიდველია და ამ ძალის ნაწარმოების თავის სასარგებლოთ გამყიდველი. თითოეული

მათგანი ცდილობს ნაკლებათ მეტი იყიდოს; კაპიტალისტი ნაკლებ ქირას აწვდის, მეტ მუშაობას ითხოვს; მწარმოებელი მეტ ქირას მოითხოვს, ნაკლებ მუშაობას. მათ შორის ამ ნი-
 ალაგზე დაუცხრომელი წინააღმდეგობაა. აქ მუდმივი ბრძო-
 ლაა და ამ ბრძოლის გადაწყვეტი ძალაა. წინეთ, ძველ დრო-
 ში, მონის პატრონი მონას უფლიდა, პატრონობდა ისე, რო-
 გორც ყველა პატრონი თავის პირუტყვს უფლის, პატრონობს.
 მონა მის საკუთრებას შეადგენდა და ის ამ საკუთრებას ინა-
 ხავდა. ავთომყოფობის დროს ექიმობდა, სინშლის დროს აქ-
 მევდა, სიცივის დროს აცემდა. ერთი სიტყვით, მისი ინტე-
 რესი აიძულებდა მას მონის სიცივლეს დაეცვა. სულ სხვაა
 დღევანდელი კაპიტალისტი: მწარმოებელი მის საკუთრებას არ
 შეადგენს და ამიტომ ის მას იმდენ მზრუნველობასაც კი არ
 უწყევს, რამდენსაც პატრონი პირუტყვს. თუ მუშა ავთა გახ-
 და, ის სხვას 'შოულობს, თუ მუშა სიმშლით სიკვდილს მო-
 ელის, კაპიტალისტი კიდევ მეორე სასიკვდილოს პოულობს.
 არავითარი პირადი ინტერესი კაპიტალისტს არ ეუბნება: შე-
 იცოდე მუშა, მოუარე, სიკვდილს გადაარჩინე, სიმშლი-სიცი-
 ვისაგან დაიცვი და სხვა. მწარმოებელს ერთადერთი პატრო-
 ნი, დამცველი, მომვლელი, მზრუნველი ყავს: ეს არის თავი
 მწარმოებელი; მანვე უნდა უპატრონოს თავის თავს, მანვე
 უნდა დაიცოს თავი სიმშლისაგან, სიცივისაგან, გადამეტე-
 ბული შრომისაგან, უდროო სიკვდილისაგან. ის ზევიდან არა-
 ფერს გამოელის, ამიტომ კაპიტალისტსა და მწარმოებელს
 შორის პირობების გამწესრიგებელი მხოლოდ ძალაა. ვისაც
 მეტი ძალა აქვს საბრძოლველად გამარჯვებულიც ის გამო-
 დის. რა ქმნის ამ ძალას? კაპიტალისტს ამ ძალას მისი ქონე-
 ბრივი მდგომარეობა აძლევს. კაპიტალისტის ქონება ანუ კაპი-
 ტალი საშუალებას აძლევს მის პატრონს დამორჩილოს მრავა-
 ლი მოწინააღმდეგე ძალები; მის გავლენის ქვეშ იკრიფება
 კანონმდებლობა, მას შეუძლია თავისუფლად წავიდ-წამოვი-
 დეს კილით-კიდედ და სადაც უჯობს იქ მოიკალათოს,
 რომელიმე ურჩი მწარმოებელის მაგიერ აიყვანოს. პრესის და
 პირად გავლენის საშუალებით საზოგადოებრივი აზრი მოი-
 მხროს, ერთის სიტყვით, ის უფალია დღევანდელი ცხოვრების
 და ამ უფლებას იგი თავის საკუთრიდღეოთ ხმარობს. მწარმოებე-
 ლი სულ სხვა პირობებში იმყოფება; იგი ქონებრივად უძლე-
 ური კანონმდებლობაზე იმდენ გავლენას ვერ იქონიებს, თივი-
 სუფალ წასვლა-წამოსვლა იმავე ხელმოკლეობის გამო მის-
 თვის შეუძლებელია; მას მრავალი მტრები ყავს, რიცხვი
 ამ მეტოქეების დღითიდღე იზრდება და იგი არსებობის
 დასაცველად იძულებულია ყოველგვარ პირობებზე დათანხმ-
 დეს. მისი მეტოქეებია გაკოტრებული წვრილი მესაკუთრეები,
 მისი მეტოქეებია ფიზიკურად სუსტნი, მხოლოდ თანამედრო-
 ვე წარმოებაში გამოსადგენი ქალ-ბავშვნი და მრავალი სხვა,
 რომელიც იმავე ქარხნების კარებს ეტანება და ლუკმა პურის
 მოსაპოვებლად ნახევრათ პირუტყვეულ ცხოვრებას ირჩევს,
 წელელებზე ფეხს იდგამს, შრომობს ბევრს, იღებს ცოტას და
 ცხოვრებს საოცარ პირობებში. ამიტომ თვითოეული მუშა
 ცალკე უძღურია, მას არ შეუძლია კაპიტალისტის ძლიერე-
 ბას გაუძლოს, იგი უნებურათ უნდა დამორჩილდეს და გა-
 ძადღებულად ცხოვრება არჩიოს სიმშლით სიკვდილს. რაშია
 მისი უზომოერისი სისუსტე? იმაში, რომ მის მავიერობას კაპი-
 ტალს სხვა ათასი გაუწყვეს, ის ურჩი წავა, სხვა მორჩილი
 მოიპოვება; მას ვაგდებენ, მას დასჯიან, მას დატუქსვენ,
 ტანჯავენ—ის უძღურია. სხვები მისთანები შეხარბიან მის გა-
 დებას, მის განძევებას, მის ადგილს ისინი დაიკრენ. მაშრო-
 გორ უნდა შეიქნეს საჭირო ძალა? ამ მეტოქეობის მოსპო-
 ბით, მწარმოებელთა განცალკევებული ძალების შეერთებით,
 საერთო გაქიერებასთან საერთო გამკლავებით. ასეთი ერთო-

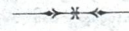
ბის ძალა კარგა ხანია დასავლეთ ევროპამ შეიმუშავა, კარგა
 ხანია ეს ქეშმარიტება ევროპის მუშებმა შეიგნეს და პროფე-
 სიონალურ კავშირის სახით შექმნეს ისეთი ძალა, რომელიც
 ბძროლაში დიდ სამსახურს უწყევს დაბეჭავებულ მწარმოებელთ.
 რა არის პროფესიონალური კავშირი? რაში მდგომარეობს მი-
 სი დანიშნულება? როგორ ასრულებს ეს ამ დანიშნულებას?
 როგორია მისი ისტორია და რას გვიქადის იგი მომავლისა-
 თვის? აი კითხვები რომლის პასუხს შეადგენს ამ სტატიის
 შინაარსი.
 მუშათა კავშირები ერთი წარმოების მუშების შეერთებუ-
 ლი ორგანიზაციაა. ასეთი კავშირები ახალი დროის ნაშობ-
 ნაზარდია. თანამედროვე წარმოებამ შექმნა ჯკუთუთა სასტიკი
 შეტაკების ფართო ნიადაგი და ამ ნიადაგზე მოლონიერდა
 უძღლური მწარმოებელიც. მან ერთობაში, მეგობრულ კავშირ-
 ში პოვა თავისი საბრძოლველი იარაღი და იგი ამ იარაღს
 კარგა ხანია ამახვილებს, აუმჯობესებს. გრძელია და თანაც
 სამავალითაა ამ გამახვილების ისტორია, მრავალფეროვანია,
 მაგრამ საერთო მისწრაფებით გენსკვალულია ამ გაუმჯობესე-
 ბისთვის მოქმედება. როცა ეს კავშირები ფრთას ისხამდა და
 ბძროლის ფელზე გასაფლავდა ისწრაფებდა, მათ მეტათ ვიწრო
 მიზანი ქონდათ დასახული: ისინი დახმარებას უნდნენ მუ-
 შებს მხოლოდ უფულდობის ანუ უმუშევრობის დროს; ამ მიზ-
 ნის მისახწევათ მათ ქონდათ სასურთიერთო დამხმარებელი
 კასები. მხოლოდ თანდათან ზრდა-განვითარებამ უფრო გა-
 მოარკვია ამ კავშირების სახე, გააცნობიერა მათი მოღვაწეო-
 ბა და მიზანი შეიცვალა. ასეთი დანხმარებელი კასები სახელ-
 მწიფო მოვალეობათ იყო ცნობილი და მაგალითათ გერმა-
 ნიაში 1883 წლიდან მუშების დაზღვევბრს საქმე უმთავრესათ
 სახელმწიფოს ხელში გადავიდა. რა უნდა ეკეთებიათ ამას
 შემდეგ კავშირებს? მრავალი, უფრო სავალალო საქმეები.
 უპირველესი დანიშნულება მისი იმაში გამოიხატა, რომ გაე-
 წესრიგებია მუშის დაქირავების პირობები. ეს გაწყვიტება ისე
 უნდა მოგვარებულიყო, რომ დაქირავების პირობები მუშებში-
 სათვის ხელსაყრელი ყოფილიყო. ამიტომ კავშირები ცდი-
 ბოდნენ შრომის ბაზარზე ისეთი პირობები დაამკვიდრონ,
 რომ მუშებისათვის ამ პირობებში მუშაობა დამაჯერელი,
 დამტუქსავი არ გახდეს. ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ მეტო-
 ქეობა ერთი უსაშინელესი მეტრია მწარმოებლის. მეტოქეო-
 ბა ნიშნავს მუშათა სიმრავლეს ბაზარზე; ეს უკანასკნელი აღე-
 მატება წარმოების მოთხოვნილებას; ე. ი. წარმოებას ამდენი
 მუშა არ ექირავება, ამიტომ მუშები სამუშაოს ერთმანეს გლე-
 ჯენ ხელიდან, მხოლოდ მექარხნე ქირობს იმას, ვინც უფრო
 იაფათ ჯერდება მუშაობას. მუშებს თავი მოუყრიათ ერთ
 ადგილს და მით სამუშაო ქირას იმცირებენ, საზოგადოთ შრო-
 მის პირობებს ათახსირებენ, მხოლოდ იმავე დროს შესაძლე-
 ბელი მეორე ადგილს წარმოების მოთხოვნილება აღემატე-
 ბოდეს მუშათა რიცხვს; აი აქ არის საჭირო დახმარება: სა-
 ქიროა ისე განაწილდეს ორივე ადგილას მუშების რიცხვი,
 რომ მეტოქეობა სულ თუ არ მოისპობ, შესუსტდეს მაინც
 და მით შრომის პირობები გაუმჯობესდეს. ამ შემთხვევაში მუშა-
 თა კავშირებს შეუძლიათ დახმარება აღმოუჩინონ მწარმოებელთ
 მრავალნაირ საშუალებით: მას შეუძლია გაიცნოს ბაზარების
 მდგომარეობა სხვადასხვა ადგილს და ეს ცნობები ბიუროს
 საშუალებით მიაწოდოს სამუშაოების პირობებში; მაგრამ კიდევ
 რომ ვაიგოს მუშამ სად უმჯობესია პირობები, მისთვის მაინც
 შეუძლებელია იქ წასვლა, რადგან მას სამეზავრო ფული არ
 მოეპოვება, ამისათვის მუშათა კავშირებს აქვთ თავისი კასა და
 ამ კასიდან იძლევიან გასამგზავრებელ ფულებს. ასეთი დახ-
 მარების აღმოჩენა შესაძლებელია მაშინ, როცა სადმე ბაზარზე
 მოიპოვება უკეთესი პირობები; თუ კი ეს პირობები ყველგან

ცუღია და მუშის გამგზავრება არაფერ სარგებლობას მოუტანს, მაშინ, რასაკვირველია ასეთი დახმარება ფლუქია, მიზანს ვერ მიწვდება და მუშები იძულებული ხდებიან მეტოქეობაში სული დალიონ. აქ იბადება ასეთი კითხვა: როგორ შეიძლება რომ ზედმეტი მუშები ბაზარში არ გამოვიდნენ სამუშაოს საძებნელა თუა მით მეტოქეობა არ გაუწიონ თვის ამხანაგებს? სხვაგან გამგზავრებას ზრი არა აქვს, რადგან ყველგან ცუდათა ამ ეპოქა ბაზრის საქმე მოწყობილი, მაშასადამე ერთათ ერთი საშუალება—და დარჩენილი; მუშათა კავშირებმა თავის ხარჯით შეინახოს უმუშევრთა დარჩენილი ამხანაგები, აძლიონ კასიდან ფული თვის და ოჯახის შესახათ, ე. ი. მუშათა კავშირებმა დროებით უნდა უზრუნველყონ ჯანსაღი, მუშაობის მსურველნი მუშები და უმუშევრათ ამყოფონ საერთო ხარჯით. ეს მარტივი საშუალებანი, როგორც ვთქვით, შრომის პირობების გასაუმჯობესებლათ იხმარება. მხოლოთ ამ პირობებში უმთავრესი ადგილი უქირავთ: სამუშაო დღეს და საშუალო ქიანს. პირველის შემცირება და მეორეს მომატება—აი მუდმივი წადილი მწარმოებელის, წინააღმდეგ, სამუშაო დღის გაგრძელება და სამუშაო ქირის შემცირება—აი საით მიიღტვის კაპიტალისტის მოუხვენარი ბუნება. უკანასკნელი ამისათვის ყოველნაირ კანონიერ და უკანონო საშუალებას ხმარობს, მხოლოთ როცა ამ ლტოლვილებს წინ ელობება მუშების წინააღმდეგობა, კაპიტალისტი არჩევს დროებით სულ შეაჩეროს მუშაობა, ოღონდ შემდეგისთვის ხელსაყრელი პირობები დაამკვიდროს. მუშაობის შეჩერება მას შეუძლია: შემონახული ფულებით თავს ირჩენს, ძალას ატანს მოწინააღმდეგებს; ეს უკანასკნელი კი სულ სხვა პირობებში არიან: მათ შემონახული ფულები არ აქვთ და თვითოეული გამცდარი დღე სიმშლით სიკვდილს ემუქრება. ძალა პირველის ხელშია, აი ამ ძალის მოპირდაპრე ძალის შექმნას კისრულობენ მუშათა კავშირები. ამისათვის ისინი ცდილობენ: 1) გამოგდებული მუშის ადგილი მეორემ არ და იკავოს და 2) გამოგდებულმა როგორმე თავი გამოიკვებოს. მხოლოთ იმისათვის რომ ეს გადგამა ძლიერი და საგრძობელი გახდეს საერთო გაფიცვის ახდენენ. აი უმთავრესი, საშუალება, რომლითაც მწარმოებელნი უძალადეზიან მოწინააღმდეგეთა ძლიერებს. საერთო გაფიცვის საერთო ორგანიზაცია ექივრება, საერთო თანხა, საერთო დახმარება. აი ამების მ-წესრიგება შეადგენს დღევანდელ მუშათა კავშირების უმთავრეს დანიშნულებას. მათ უნდა ისე მოიმარჯვონ თავისი საბრძოლველი იარაღი, რომ მტერი იძულებული იქმნეს ან დანებდეს ან განადგურდეს. რასაკვირველია ფულზე გასუნაგებული ბუნება ყოველთვის პირველს არჩევს, ე. ი. სიკვდილს დამორჩილებას ამჯობინებს. ამ მწვავე საშუალების გვერდის ასავლელათ მუშათა კავშირის პრაქტიკამ შეიმუშავა ერთი მშვიდობიანი საშუალება, რომელსაც კოლექტიურ შეთანხმებას უწოდებენ. ეს საშუალება მდგომარეობას იმაში, რომ შრომის პირობები შემუშავდება და სწყდება მუშათა ორგანიზაციების და კაპიტალისტების წარმომადგენელთა შეთანხმებით. მორბეობა, მშვიდობიანათ მითომ—და კეთდება ის, რაც ომს უნდა გადაეწყვიტა. ანაირათ ჩვენ აღვნიშნეთ უმთავრესი მოვალეობანი მუშათა კავშირების; ის მოვალეობანი, რომელნიც თვით ცხოვრებამ არაგუნა მათ და რომელთაც ისინი შეძლების და გვართ ემსახურებოდნენ. ამ მოვალეობის აღსასრულებელი ზოგიერთი საშუალებაც მივუთითეთ: ესლა საქიროა გამოვარკვიოთ ყოველ მხრივ ეს მოვალეობანი და საშუალებანი, გავიცნოთ მისი როგორც კარგი, ისე სუსტი მხარეები, გავიგოთ, თუ რა საშუალება უფრო უებარია მუშათა კავშირების მოვალეობის აღსასრულებლათ, როგორ ირკვევოდა ყველა ეს კითხვები თვით ცხოვრებაში და რა პასუხი შეიძლება მოგვცეს ისტორიამ. ამიტომ საქიროა შევჩერდეთ რომელიმე სახელმწიფ-

ოზე და ამ სახელმწიფოს მუშათა კავშირების ისტორია გავკრიოთ მაინც გავიცნოთ. მუშათა კავშირების უძველესი და უდიდესი სახანე ინგლისია. მრეწველობით ყველაზე ადრე განვითარებული, გამაგრებული და მსოფლიო ბაზარზე ფეს-მომავრებული ინგლისი, ადრევე შეიქმნა მუშათა კავშირების განვითარების ქვეყანა. აქ ამ კავშირებმა სრულიად თავისებური სახე მიიღეს და ერთხელ სხვებისათვის სამაგალითო ამ მხრით ინგლისი, დღეს თვით სხვისი მაგალითების გავლენის ქვეშ იმყოფება. ასეთია გერმანიის მუშათა კავშირების გავლენა. ამიტომ ჩვენ გერმანიის მოძრაობასაც შევხებით, რამდენათ ეს საქირო იქნება კავშირების საზოგადო ხასიათის გამოსარკვევათ.

ა. წაღუგაძე.

(შემდეგი იქნება).

ყოფა რამ გულაყაქების თეორიამ.

(დასასრული.—იხ. „მოგზ.“ № 4).

როგორც პირველ წერილში დაენახეთ, სოციალური სიდატაქე კაპიტალისტური წარმოების განვითარებისთან ერთათ იზრდება; ამავე დროს მწვადება საზოგადოებრივი განხეთქილება, და ზრდელტრატიატი უფრო მედგრათ აბრავის კაპიტალიზმის მძიმე უღლიდან განსათვისუფლებლათ. ვევაამ იცის, რომ, რად დრო გადის, წარმოებაში იმდენათ გაუმჯობესებული მაშინება შექვეთ, სწარმოფო იარაღების ტექნიკა უკეთესდება; შრომის განაწილება ვითარდება. გაუმჯობესებული წესით წარმოება, რომელიც ნაკლებ ტექნიკურ ცოდნას და გამოცდილებას თხოულობს, და ამათ გამაწვეული მოცილება მუშებს შორის, აფართობს შრომის ბაზარს, მრავლება დედაკაცების და ბავშვების რიცხვი ფაბრიკა-ქარხნებში, სამუშაო ქირა ეცემა. უფრო მეტი ქალების და ბავშვების ფაბრიკა-ქარხნებში მუშაობა იმის ნიშანია, რომ მუშის ოჯახს მამაკაცის შემოსავალი გედარ აკმაყოფილებს ცანთულებულ მოთხოვნილებებს, მამაკაცს ადარ შეუძლია საყუთარ სამუშაო ფასით აჯახის განსაჯანს გაუძღვს. ასეთ პირობებში ზრდელტრატის ორი გზა აქვს: ან მათი ცოდ-შეიდეო სამუშაო წავადეს, თავის შრომით ფულად მიიანჯეროს და ოჯახის დანაკლისი შეავსოს; ან კიდევ მუშამ ცოდლის შერთავსუ ხელა იადოს. დღევანდელი უკუღმართი ეკონომიური ვითარება უმეტეს შემთხვევაში ძალას ატანს, რომ მუშამ შეარე გზა აირჩიოს. ზრდელტრათი ცოდლის შერთავს ურადება, ამისათვის გაუთხოვარ ქალათ რიცხვი მატულობს, რომელნიც იძულებული ხდებათ საყუთარი შრომით ირჩინონ თავი. ასე ამ სხით კაპიტალისტურმა წარმოებამ განაწინა დღევანდლამდე არსებული ბურჟუაზიული ოჯახი და სამაგვირით არ მოგვცა ოჯახის ახალი ფორმა. შეუღლებათა რაოდენობა კლებულობს კრახისების დროს, მატულობს, თუ რომ წარმოებას არაფერი აფეხებს, მაგრამ საზოგადოთ კი კლებულობს.

1000 მცხოვრებზე შეუღლება მდდიოდ:

წელი	გერმანიაში.	ავსტ.-უნგრ.	საფრანკეთში.	ინგლისში.
1872	10,3	9,3	9,7	8,5
1873	10,0	8,9	8,8	8,6
1874	9,5	9,0	8,3	8,3
1880	7,5	7,6	7,4	7,3
1881	7,5	8,0	7,5	7,5
1882	7,1	8,2	7,4	7,6
1890	8,0	8,0	7,7	7,6
1891	8,0	7,8	7,5	7,7
1895	7,9	7,9	7,5	7,4

საყურადღებოა აგრეთვე ისიც, რომ დიდება რიცხვი მატულობს: გერმანიაში 1880 წ. 15 წლის ქვეათ ემაწილება მცხოვრებლების საერთო რიცხვის 35,4 პროცენტს შეადგენდა, 1890 წელს კი—35,1%-ს. უკარ-დაწერილება, ქარივები, ტერალები ამ ხანში 18.100,000-დან 19.800,000-მდე აუდა, ე. ი. მოამატა

9,30%; უცხოეთი, ე. ი. 15 წლის ზევით 11.100,000-დან 12.300,000-მდე ავიდა, ე. ი. მოამატა 10,20%.

რადგანც მრეწველობა-წარმოებაში ქალთა რიცხვი თანდათან იზღუბა, დამკირავებლები აწით სარკებლებენ, და იმათსაშუაშო ქირას უკლებენ, ასე რომ ეს ქირა იმათ აღარ უოფინით სიცხოვრებლათ; ამისათვის ესენი იძულებული ხდებიან თავიანთ მიერე შეიქმნათ თავის სხუელის გაუდგოთ, ზრისტიტუციით, შუასონ. არსებობენ ისეთი სათნობიანი ქრისტიანული სახელმწიფოები, აუგავებული მრეწველობა-გაჭრობით, სიდაც მუშა-ქალთ ისე მცირე სა-მუშაო ქირას აძლევენ, რომ თუ ამათ ზრისტიტუცია ხელაბათ არ გაიხადეს, ანუ სიცოცხლეს ვერ შეძლებენ. ერთი სიტუციით, ზრისტიტუცია ისეთივე აუცილებელია ბურჟუაზიულ საზოგადოებისთვის, როგორც ზოლიცა, მუდმივი ჭარბები, ეკლესია.

ზრისტიტუტები მრავალდრეზან იმდენათ, რამდენათაც ქალთა რიცხვი იზღუბა წარმოების სხვადასხვა დარგში. ამათ გამრავლებას მეტის მეტათ ხელს უწყობს სამრეწველო კრიზისები, რომლებიც კაპიტალისტურ წარმოებას ქრისტიანულ აკათოლიკობათ ტადაკება და რომლებიც უღუქმა-პურით ტრავებენ აურებელ მუშათა რაჟახებს. 1865 წელს, ინგლისის ფაბრიკის ინსპექტორი სხვათა შორის აირას წერდა: „ინგლისში მომხდარ ბაშის კრიზისის დროს, რომელიც გამწვევლი იყო ჩრდილოეთ ამერიკაში მინების გამანათავისუფლებელ ომის გამო, ზრისტიტუტ-ქალთა რიცხვი უფრო გაიზარდა, ვინემ უკანსკენელ 25 წლის განმავლობაში. ერთმა ცნობილმა მეცნიერმა სტატისტიკურ გამოკვლევით დაგვიტყვიდა, რომ 5000 ზრისტიტუტებიდან 1440 სიდაზრბე და ტატირებებს აქძულებინას ამ ტაზს დადგომოდენ, 1250—სინერეებს და უსახსრობას, 80 იმატომ, რომ შემოსავლით მშობლები ერჩინათ, 1680 იმიტომ, რომ სუუარჯებს დაეტრებინათ, და 400 ამათგანი აფიერებს და სულათის შეეცდინათ. აქ მოუყვანილ სტატისტიკურ ცნობებს განმარტება აღარ უნდა; აშკარაა, რომ უუღღამრთმა ეკონომიურ ზირობებმა, სიდატაკემ, მცირე შემოსავლამ, დატუილიებამ ტატირებულა ქალები უნამუსობამდის მიიყვანა; ზრისტიტუტების რიცხვი არ შეიძლება სრულათ აღინუსხოს; ზოლიცის შეუძლია აქ დასახლებოთი ცოფრები მოკვცეს, ვინადაც ის ზრისტიტუტები, რომლებსაც ეს ხელაბა ერთათ-ერთ სახსრათ გაუხდათ, ერთომ ცოტაა. უმრავლესობა ამ საქმეს ფარულათ ჩადის და ამიტომ შეუძლებელია ვეუღა ამათი რადიენობის გამოკვლევა.

ზოლიცის ცნობებით ღონდონში 80000 ზრისტიტუტა იყო, ზარიში—1892 წ. 4700, მაგრამ ეს რიცხვი სინამდვილესთან ძლიერ შორს არის, რადგანც აქ არ არის ნახუენები იმათი რიცხვი, ვინც ამ საქმეს ფარულათ მისდებს. ბერლინიში 1886 წ. 3006 ზრისტიტუტა იყო, 1887 წ. 3063,—1888 წ. 3392, 1889 წ. 3701; 1890 წ. 4039; ესენი აქაც სულ მცირე ნაწილს შეადგენენ, უმრავლესობა ზოლიცის შეუმწნეულათ მიზდებს ამ საქმეს. უკანსკენლათ რიცხვი ბერლინიში 1881 წ. 10,878 იყო; 1884 წ. 11157; 1887 წ. 13358; ამას დაუმტოთ ბერლინიში კვლენერინები (დუღახნა-უგახანაში მოსამსახურე ქალები), რომლებიც რიცხვი, 1890 წ. 2022 სულს აღმატებოდა; თითქმის ვეუღა ამათის ზრისტიტუტია ხელაბას შეადგენს. შევინაშავ აქვე, რომ ამ კვლენერინათ ცნობრება, სრულებით არ არის ისე აედნიერი, როგორც ეს აწერილი ქონდა ამ რამდენიმე წლის წინათ ბ. ფ. ნატრომივალს. მთელ გერმანიაში ზრისტიტუტების რიცხვი 180,000 იყო; ამოღენა ქალების ცნობრების ერთათ ერთ წუარით ზრისტიტუცია ითვლებოდა. ამას მოდგეს საზარელი სქესობრივი ავთიმოფობა; რომელიც მთლათ ამახინჯებს და აქვეითებს ფიზიკურათ და-მანათა მოდგმას. ერთი მეცნიერის გამოკვლევით ზრისტიტუტა საშუალო რიცხვით 22—25 წელს ცნობრობს, ოცდა ხუთ წელს ზევით უოკელი მეთორმეტი ზრისტიტუტა თუხს იკლავს, ისე მობეგრება მას სიცოცხლე. დაიხ, ეს მეტათ დასარახი ხელაბა, მაგრამ რას იზამთ? ზრისტიტუტების 47,90% ხელახნათ რაჟ-

ხებიდან იკრება. (წეროლ ხელახნებს, როგორც ვიცით, მსხვილი წარმოების განვითარება ბერათ უფრო ჩავრავს, ვინემ ფაბრიკის მუშებს). 22,00% ფაბრიკის მუშების რაჟახებიდან, 14,40% წეროლ მოხელეების წრიდან, 10,40% მოგატრებიდან, 4,10% მუერხეთატან, 1,20% სამხელრო წოდებიდან.

ასე, ამგვარათ დღევანდელმა ნოვითარმა უთანასწორობამ საციზლად ზრისტიტუცია—ზრისტიტუცია ადადა. ბურჟუაზიულ წესწობილები მოტრფივალე ეკონომისტების და იმათთან ერთათ ცაზ. „ცნობის ფურცლის“ უოფილი მუფელტონე ბ-ნი ფ. ტოკინაიშილი, მწესარებით დანიშნავენ ფეოდალურ ხანაში არსებულ სამარცხვინო ჩვეულებას „ზირველ დამის“ უფლებას და მას ზიზლით იხსენებენ. ესენი ამ ჩვეულების მოსპობას ბურჟუაზიას აწერენ, რომელმაც ფეოდალურ წესწობილების მოსპობით ბოლო მოუღო აგრეთვე ამ საძაველ ჩვეულებასაც. მართალია, ბურჟუაზიის გამარჯვებამ მოუღო ამ წესს ბოლო, ფეოდალ-შუაბტონეებს წართვა ეს სამარცხვინო უფლება, მაგრამ სამაგიეროთ ამ ზრისტიტუტულმა კლასმა ახლა სხვა გვარი სოციალური სამარცხვინო ჩვეულება წარმოშობა: ეს განლავით თანამედროვე ზრისტიტუცია. ფეოდალურ ხანაში, მართალია, ბატონს ზირველი დამის უფლება ქონდა, უმის ცოლი ქორწილის ზირველ დამს მას ეკუთვნოდა, დღეს კი, ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში, თუმც „ზირველი დამის“ უფლება სამუდამით მოისპო, სამაგიეროთ, სხლათ კაპიტალისტულმა კლასმა—ბურჟუაზიამ—ფულის საშუალებით ტატირებულ ქალთა სხუელი სქესობრივ ვნებათა დასაკამოფილებელ მანქანათ განხდა, იგი დღეს ფუღით უიღულობს ზრისტიტუტებს. და განს ეს სამარცხვინო ზრისტიტუცია სოციალური სიდატაკის შედეგი არაა?! განს საზარელი ხელაბა დღევანდელი ეკონომიური უთანასწორობით არ არის გამოწვეული?

დღეს სოციალური სიდატაკე მუშათა ცნობრების მრავალ-გვარია. ავიღოთ თუნდა სხვადასხვა გვარი ფიზიკური ავთიმოფობა, რომლებსაც იწვევს მრეწველობის სხვადასხვა დარგი: მაგ. კულის ავთიმოფობა, მხედველობის დასუსტება, ხელის თითების დაღუნება და სხ... ერთ კონგრესზე ექიმებმა დაამტკიცეს, რომ ქლექით თითქმის მსოფლიო ზრისტიტუტების ავთიმოფობათა.

დასასრულ უმრავლესობის კალატაკების მაჩვენებელია აგრეთვე იმ ზართა გამოჩენება, რომლებიც მოწყალებას დებულბოენ. ბავარიში 1871—1895 წლებში მოწყალების მიმდებთა რიცხვი ავიდა 129.996-დან 183.280-დუ, ე. ი. მოამატა 41%, მაშინ როცა მცხოვრებთა სერთო რიცხვმა მოამატა მსოფლიო 14%.

ხუენ დავინახეთ, რომ ზრისტიტუტის მოახოენილების გამოჩენებასთან ერთათ დასაკამოფილებელი სახსარი შესთერისთ არ ემატება; სხვა სიტუციით, ნაწარმოების ვაში, რომელიც თითვეულ მუშაზე მოდის, იზღუბა, მაგრამ სერთო ნაწილი, რომელიც მას თავის ნაწარმოებიდან ერტება, მუღამ კლებულობს.

ნაწარმოების ასეთი არა განიერი განაწილება ბადებს საზოგადოებაში არა ნორმალურ ცნობრებას, სოციალურ სიდატაკეს. აი, ამაში მდგომარეობს „კალატაკის“ თეორია, ასე ესმოდათ მარქსენგელსს, ასევე ესმით იგი ორტოდოქს-მარქსისტებსაც.

დ. ახმეტელაშვილი.

სამოუადლომბრიგ-ისტორიული წერილები.

(რუსულიდან თარგმ. ლ. ელიავსი)
(შემდეგი.—იხ. „მოგზ.“ № 5).

IV.

წარმომადგენლობითი სისტემა.

საწარმომადგენლო დაწესებულებების კვალს ჩვენ ვბოლლობთ ძლიან აღრე, ჯერ კიდევ ბარბაროსობის ხანაში, როგორც კი გაფართოვდა და გართულდა ზოგიერთ საზოგადო საქმეების სფერა იმდენათ, რომ მუფდობელი შეიქნა მათი

განხილვა საზოგადო კრებაზე, სადაც ყველა დანტერესებულ პირს მიეღო მონაწილეობა, მაშინ თავის თავით, საქირა შეიქმნა, საზოგადო კრება წარმომადგენელთა კრებით შეეცვალათ.

ასეთ კრებებს ჩვენ იროკეზებში ვბოულობთ, მარა ამ კრებებსა და ეხლანდელ პარლამენტებს შორის დიდი განსხვავება არა მარტო გარეგნობით, არამედ არსებითაც:—ავილოთ, მაგ. იროკეზთა ფედერაცია; აქ იროკეზთა ხუთი თემის დროებითი შეთანხმება თანდათან გადაიქცა კავშირით, რომელსაც უფრო სამხედრო მიზანი ქონდა. ეს კავშირი კი ერთობა დიდი იყო და მისი საქმეების საერთო საზოგადო კრებებზე განხილვა ძნელი იყო.

მის საქმეებს აწესრიგებდა მცირე რიცხოვანი კრება, შემდგარი ხუთი თემის ყველა გვარათა წარმომადგენლებისაგან, მაგრამ ამ კრებას არა ქონდა სრული ხელმწიფება; მას არ ქონდა უფლება თავის გადაწყვეტილება უმცირესობისათვის სავალდებულოთ გაეხადა. აქ საქმე ხმის უმეტესობით როდი წყდებოდა, არამედ ტომთა უმეტესობით და სავალდებულო მხოლოდ ერთხმად მიღებულ გადაწყვეტილება იყო. თვითუფლები წევრი ამ კრებისა იყო წარმომადგენელი მხოლოდ იმ ტომის საკუთარი ინტერესების, რომელმაც ის წარმოგზავნა და არა მთელი საზოგადოების, როგორც დღეს არის (ან უნდა იყოს მაინც) თანამედროვე პარლამენტში.

ასეთივე იყო წარმომადგენლობითი კრებები, რომელიც დამოუკიდებელმა ქალაქებმა და თემებმა დააწყესა ცივილიზაციის ხანაში. მაგ. შვეიცარიაში კავშირის სემს *), ამ ცალ ცალკე კანტონების წარმომადგენელთა კრებას, წინეთ მხოლოდ საერთო საქმეების შეთანხმების მოწყობა ედო ვადათ, მას არ შეეძლო ხმის უმეტესობით დაედგინა გადაწყვეტილება. არც ერთი კანტონი არ იყო ვალდებული მიეღო ის გადაწყვეტილება, რომელსაც არ ეთანხმებოდა.

ამ სემისაგან ცოტათი თუ განსხვავდებოდა საერობო წარმომადგენელთა კრებაც, რომელმაც საშუალო საუკუნის გასულს საქმათ გარკვეული სახე მიიღო, ევროპის ფეოდალურ სახელმწიფოებში. ეს საერობო კრებები იგივე ძველი სახალხო კრებები იყო, მისი განვითარება, რომელსაც იმდენად ეპარებოდა ფედერატიული ელემენტები რამდენად ტომთა შორის ერთობა და ტომებრივი თვითცნობიერება ქრებოდა, სოფლები და თემები ერთმანეთს შორდებოდნენ.

ჩვენ უკვე დავინახეთ, როგორ დაემხო ძველი სახალხო თავისუფლება. ხალხის დაბინადრების შემდეგ სათემო კრებების მაგიერ დაწესებული საერთო სახელმწიფო, სასოფლო და საერობო კრებები ჯერ კიდევ არ იყო მოსპობილი. ეს კრებები წინანდებურად იმართებოდა საზოგადო, სადაო საქმეების გადასაწყვეტად და თანამდებობის პირთა ასარჩევად, მარა თავისუფალთა რიცხვი, მხოლოდ ამათ შეეძლოთ მონაწილეობის მიღება, სწრაფად კლებულობდა. თვით ამ თავისუფალთა შორის კლებულობდა რიცხვი იმ პირთა, რომელთაც ეხერხებოდათ კრებებზე გამოცხადება.

საფრანგეთში ყოველ თავისუფალ სრულ-წლოვანს ქონდა უფლება სახელმწიფო კრებებში მონაწილეობისა. მაგრამ ფაქტიურად კრებებს ესწრებოდნენ მხოლოდ მეფე ამალით, საგანგებოთ მოწვეული სასულიერო და საერობო დიდბატონები და წარჩინებულნი, უბრალო მომაკვდავთაგან მხოლოდ ისინი, ვინც კრების ადგილის ახლო ცხოვრობდა, ან და ვისაც რაიმე განსაკუთრებული საქმე ქონდა კრებასთან.

ბოლოს უბრალო ხალხმა სრულიადაც თავი დაანება კრებებზე სიარულს, მეფეს ხომ მათი მონაწილეობა სრულიადაც

არ ინტერესებდა, საქირა იყვენ მხოლოდ ისინი, ვის ხმაც გასავალი ქონდა, ვისგანაც იგი ფაქტიურად დამოკიდებული იყო: მსხვილი მიწის მესაკუთრეები, ეპისკოპოსები და აბატები, ჰერცოგები და გრაფები.

საქრისტიანო გერმანელთა ქვეყნებში სახელმწიფო და საერო კრებები თანდათან აზნაურობის კრებებთ გადაიქცა, რომელიც იმართებოდა მეფის კარზე. მათი მნიშვნელობა სწრაფად ეცემოდა, მათ დაკარგეს თანამდებობის კაცების არჩევის უფლება, რადგან თანამდებობა ან შთამომავლობით გადადიოდა, ან თვით მეფე არიგებდა. უმაღლესი სამართლის გადაიღწა იმდენად გართულდა, რომ აზნაურობას მისი თავის გართმევა იმდენადვე უჭირდა, როგორც წინეთ სახალხო კრებების. სამოსამართლო საქმეები სულ თანდათან პროფესიონალურ მსაჯულების ხელში გადადიოდა.

კანონის აღმასრულებელ უფლებასთან ერთად პროფესიონალურ მსაჯულების ხელში ნელ-ნელა გადადიოდა ახალი კანონების გამოცემის უფლებაც. სამოსამართლო და საკანონმდებლო უფლებათა სრული განსაზღვრა ახალი საქმეა. სრულიად განსაზღვრული ეს ორი უფლება დღესაც არ არის. წინეთ მსაჯულები საქმის გარჩევის დროს ჩვეულებებით, ტრადიციებით ხელმძღვანელობდნენ, თუ რამ არა ჩვეულებრივი საქმე შეხვდებოდათ, მაშინ მსაჯულების გადაწყვეტილებას კანონის ძალა ეძლეოდა.

გარდა ტრადიციებისა საზოგადოებრივ ურთიერთობას მაშინ აწესრიგებდნენ არა საზოგადო კანონებით, არამედ იმ განსაკუთრებული პირობებით, რომლითაც ერთი თემი ან პირი ეგეროდა მეორეს. ამიტომ აზნაურობას არ ქირდებოდა კანონმდებლობის საქმის შემუშავება.

თუ ბოლოს იმასაც შევიღებთ მხედველობაში, რომ იმ დროს მეფეებს ჩვეულებრივი შემოსავალი მიწებიდან ქონდათ და არა გადასახადებიდან, მაშინ ჩვენთვის ცხადი იქნება, რომ დრო-დროთი აზნაურობის კრებების გამართვა სრულიად აღარ იყო საქირა. მეფე აზნაურობას მხოლოდ საგანგებო საქმეებისათვის იწვევდა, როდესაც უნდა რამე განსაკუთრებული მოეთხოვა «თავის ხალხისაგან», აი მაშინ ქიროდა მას მათი დახმარება და მათგან მხარის დაქერა.

საერობო კრებების აღორძინება გამოიწვია გვაროსნობის ომის დროიდან ქალაქების განვითარებამ. განვითარდა ვაჭრობა-მრეწველობა; გაშენდა მრავალი ქალაქები, რომელთაგან ბევრმა დიდი ძალა მოიპოვა. ზოგი ასეთ ქალაქთაგანი დამოუკიდებელ რესპუბლიკათ შეიქმნა, ზოგამაც არა თუ გადიგდო სხვისი ბატონობის უღელი, თვით გახდა მბრძანებელი და ხშირად ძლიერი მბრძანებელიც, მპყრობელი დიდი სახელმწიფოებისა, როგორც ძველი დროის ქალაქის რესპუბლიკებმა, რომელზედაც ზევით ვილაპარაკეთ, მაგალითათ დავასახელებთ ვენეციის რესპუბლიკას. იქაც კი, სადაც ქალაქებმა ამ სიმაღლემდის ვერ მიახწიეს, იქაც ისინი ისეთი ძლიერნი შეიქმნენ, რომ მათი აბუჩათ აგდება აღარ შეიძლებოდა და მეფეებმა იგრძნეს აუცილებლობა ისევე მიეძირათ ქალაქის წარმომადგენლებისათვის, როგორც აზნაურებისათვის; ეს მოხდებოდა ხოლმე მაშინ, როცა მეფეს რამე დიდ მნიშვნელოვანი საქმე ქონდა და მათი დახმარებოდა სჭირდებოდა.

(შემდეგი იქნება).

ქუჩისა ლუგა მეთემიდან.

17 თებერვალს, რაგორც იყო, დიდი ხნის ლოდინის შემდეგ გამოვიდა „იურია“, „განსჯებელი რეაქციით და ახლად თანამშრომელთა მონაწილეობით“. ბ-ნი ფ. კაკაჩიაშვილი გმძელ სარეაქციო წარღმა ცდილობს კაცნის მკითხველი საზოგადოება თავის წადილს, ფაქტს და განსწავლას, ანუ რაგორც შედეგულია კამო

*) Tagsatzung. მე-XIX-ტე საუკუნის ნახევარში ამ დაწესებულების მაგიერად დაარსდა პარლამენტი ორი პალატით, რომელიც საქმეებს ხმის უმეტესობით სწყვეტს.

